БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 188 (6623)
СЕНТЯБРИИН 16
СРЕДА
1953 он

Сэн 20 мүнгэн.

„Мүнөөнэй шата дээрэ арадай ажахын эгээл хойшолуулашагүй ба тон шухала зорилго юуб гэхэдэ, хүндэ индустриие саашадаашье бүхы аргаар хүгжөөхэтэеэ хамта, хүдөө ажахын бүхы һалбаринуудай эрид ехэ дэбжэлтэ туйлаха ба эдеэ хоолой товарнуудаар манай ороной бүхы хүн зоной хангагдасые хоёр—гурбан жэлэй турша соо эрид ехээр дээшэлүүлхэ, тэрээнтэйгээ хамта бүхы олониитэ колхозно таряашадта материальна байдалай үлэмжэ дээдэ хэмжээ хангаха ябадал болоно".

(„КПСС-эй ЦК-гэй Пленум дээрэ 1953 оной сентябриин 3-да КПСС-эй ЦК-гэй Секретарь нүхэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн элидхэлһээ").

СССР-эй ХҮДӨӨ АЖАХЫЕ СААШАДАНЬ ХҮГЖӨӨХЭ ХЭМЖЭЭНҮҮД ТУХАЙ

КПСС-эй ЦК-гэй Пленум дээрэ 1953 оной сентябриин 3-да КПСС-эй ЦК-гэй Секретарь нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэһэн элидхэл

Нүхэдүүд! Социалистическэ индустриие хүгжөөхэ талаар советскэ арадай туйлаһан ехэ амжалтанууд манай орон дотор арадай хэрэглэлэй зүйлнүүдые элбэг дэлбэг болгохо зорилгые шиидхэлгэдэ хам орохо арга боломжо Коммунистическэ партида ба Правительствода олгоно.

«Газартаряалангые шэнэдхэн байгуулжа шадаха томо машинна промышленность социализмын материальна гансал үндэһэ һууринь болохо байна» гэжэ агууехэ Ленин һургадаг һэн. (В. И. Ленин. Зохёолнууд, т. 32, нюур 434). Коммунистическэ партиин хүтэлбэреэр ябажа, советскэ арад социалистическэ экономикын хүсэн түгэс үндэһэ һуури болгошо бүхы талаараа хүгжэнги хүндэ индустри байгуулаа. Мүнөө иимэ һууриин бии байхада, хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностиин бүхы һалбаринуудай эрид ехэ дэбжэлтэ эмхидхэхэ, арадай хэрэглэлэй зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ нилээд ехээр үргэдхэхэ бодото арга боломжо бии байна, ушарынь бүхы общественные материальна ба культурна сагүргэлжэ ургажа байгаа хэрэглэмжэнүүдые эгээн ехээр хангаха гэээшэ социалистическэ үйлэдбэриин үндэһэн зорилго ба гол хүсэлэн болоно.

Зүгөөр, арадай хэрэглэлэй зүйлнүүдые үйлэдбэрилгын иимэ эрид ехэ дэбжэлтэ эмхидхэхын тула манай хүдөө ажахые түргэн темптэйгээр урагшань дабшуулха хэрэгтэй.

Мүнөөнэй шата дээрэ арадай ажахын эгээл хойшолуулашагүй ба тон шухала зорилго юуб гэхэдэ, хүндэ индустриие саашадаашье бүхы аргаар хүгжөөхэтэеэ хамта, хүдөө ажахын бүхы һалбаринуудай эрид ехэ дэбжэлтэ туйлаха ба эдеэ хоолой товарнуудаар манай ороной бүхы хүн зоной хангагдасые хоёр—гурбан жэлэй турша соо эрид ехээр дээшэлүүлхэ, тэрээнтэйгээ хамта бүхы олониитэ колхозно таряашадта материальна байдалай үлэмжэ дээдэ хэмжээ хангаха ябадал болоно.

Энээнтэй дашарамдуулан партиин Центральна Комитедэй Президиум хадаа хүдөө ажахын түргэн дэбжэлтэ ба олон талын хүгжэлтэ хангаха ёһотой хэдэн ехэ хойшолуулагдашагүй шухала хэмжээнүүдые бэелүүлхэ тухай дурадхалнуудые энэ Пленумэй үзэмжэдэ табиха шухала гэжэ тоолоно.

1. Хүдөө ажахын байдал ба хүдөө ажахын продуктнуудые элбэг ехэ болгохо зорилго

Коммунистическэ партиин хүтэлбэреэр байгуулагдаһан колхозно байгуулалта хүдөө ажахын үмсын зөөритэ үйлэдбэриһөө—жэжэ товарнашье, мүн баһа томо капиталистическэшье үйлэдбэриһөө шиидхэхы удхашанартай булюу хүсэтэй байна. Таранхай, бутархай үмсын зөөритэ 25 миллион ажахынуудтай хүдөөдэхи хуушанай байгуулалтын орондо дэлхэй дээрэ эгээл томо, социалистическэ газартаряалангай байгуулалта бии болгогдожо батадхагдаа. Манай ороной хүдөө ажахын социалистическэ системэдэ мүнөө 94 мянган колхозууд, 8950 машинно-тракторна станцинууд ба 4700 гаран совхозууд ороно.

Манай ороной хүдөө ажахы дэлхэй дээрэ эгээл механизированнэ хүдөө ажахы мүн. Хэнэйшье мэдэхээр, капиталистическэ оронуудта мүнөө сагай хүдөө ажахын техникэ үсөөхэн капиталистическэ фермернүүдэй гарта суглуулагданхай байна, тиихэдэ диилэнхи олон ажалша таряашадай ажахынуудта ехэнхидээ гар ажал, гээгдэнги тулюур техникэ хэрэглэгдэнэ.

Советскэ гүрэн хүдөө ажахые машинно-тракторна станцинуудай түрүү зэргын индустриальна техникээр хангаа, тиигэжэ хүдөө ажахын тон шухала хүдэлмэринүүдые механизацилха проблемэ шиидхэхэ арга олдоо. 1952 ондо колхозуудтахи хүдэлмэриие механизацилга иимэ болоо: орооһото культурануудые тарилгада—87 процент, орооһото культурануудые комбайнаар хуряалгада—70 процент, пар хахалалгада—96 процент, намарай пар хахалалгада—97 процент, хлопчатник тарилгада—98 процент, сахарай свёкло тарилгада—95 процент болоо. Хүдөө ажахын үйлэдбэриие механизацилга колхозно таряашадай ажалые угаа ехээр хүнгэдхэнэ, ажалай гаргашын талаар манай обществодо асари ехэ арьбалалта хэжэ үгэнэ. Механизаци хадаа манай ороной хүдөө ажахые мүнөө сагай научно-агрономическа үндэһэ һуури дээрэ табиха арга олгоо.

Мүнөө сагай хүдөө ажахын техникээр зэбсэглэгдэһэн колхозуудай ниитын ажахы хүгжэжэ ба бэхижэжэ байна. Колхозуудай болон совхозуудай база дээрэ социалистическэ хүдөө ажахын ашаг шэмэ үгэлгэ, тэрэнэй товарность ургана. Жэшээнь, 1926/27 онһоо 1952/53 он хүрэтэр хүдөө ажахын товарна продукци иимээр ургаа: орооһо таряагаар —10,3 миллионһоо 40,4 миллион тонно хүрэтэр, хартаабхаар—3 миллионһоо 12,5 миллион тонно хүрэтэр, мяхаар (амидын шэгнүүрээр)—2,4 миллионһоо 5 миллион тонно хүрэтэр, һүөөр—4,3 миллионһоо 13,2 миллион тонно хүрэтэр ургаа. Хлопок, сахарна свёкло болон бусад зарим техническэ культурануудые үйлэдбэрилгэдэ ехэ амжалтанууд туйлагдаа. Хүдөө ажахын ашаг шэмэ үгэлгын ургалта хадаа түүхэй эдүүдээр промышленностиин хэрэглэмжэнүүдые хангахын ба эдеэ хоолоор хүн зоной улам ургажа байгаа хэрэглэмжэнүүдые хангахын тулада хүдөө ажахын продукциин товарна фонднуудые жэлһээ жэлдэ ехэ болгохо арга социалистическэ гүрэндэ олгоно.

Колхозуудай ниитын ажахын бэхижэһэнэй ба саашадаа хүгжэһэнэй зэргээр тэдэнэй баялиг ургана, колхознигуудай мүнгэн ба натуральна доход ехэ болоно. 1940 онһоо 1952 он хүрэтэр колхозуудай хубаагдадаггүй фонднууд хоёр дахин ехэ болоо гэхэдэ ойлгосотой болоно. Мүнөө үедэ колхознигуудай абадаг бодото доходууд революциин урда тээ ажалша таряашадай абадаг доходуудай хэмжээнһээ хэдэн дахин ехэ байна. Хүдөөдэ гүн ехэ культурна революци болоо.

Колхозно байгуулалта болбол олон миллион таряашадай үйлэдбэриин ба ажаһуудалай үндэһэ һуурине шэнэ, социалистическэ эхи һуури дээрэ үндэһөөрнь шэнэдхэн байгуулаа гэжэ эдэ бүгэдэ гэршэлнэ. Колхозно байгуулалта советскэ деревниин бүхы ажалшадта баян ба культурна ажабайдалай үргэн харгы нээжэ үгөө. Хүдэлмэришэн ангиин ба колхозно таряашадай холбоо барисаан илагдашагүй хүсэн болоо.

Гэбэшье, социалистическэ томо хүдөө ажахын үйлэдбэридэ бии байһан угаа ехэ резервнүүдые бидэнэр муугаар ашагланабди гэжэ сэхэ руунь хэлэхэ хэрэгтэй. Гээгдэнги ба задагайшье байдалтай үсөөн бэшэ колхозууд болон бүхэли районууд манайда бии. Оло олон колхозуудта ба районуудта хүдөө ажахын культурануудай ургаса бага байһан зандаа. Хүдөө ажахын үйлэдбэриин ашаг шэмэ, илангаяа малажалай, фуражна-тэжээлэй культурануудай, хартаабхын ажахын, овощь тарилгын талаар тон удаанаар ургана. Нэгэ талаһаа, манай томо социалистическэ индустриин, городой хүн зоной, ажалша ниитын материальна байдалай ургалтын темпын ба нүгөө талаһаа, хүдөө ажахын үйлэдбэриин мүнөө сагай хэмжээнэй хоорондоо эли бодо зохилдохогүй байдал тохёолдобо.

Энээниие гэршэлэн хэдэн баримтануудые харуулхада болоно. 1913 онһоо 1952 он хүрэтэр СССР-эй томо промышленностиин валовой продукци (сасуулагдадаг сэнгээр) 27 дахин ургаа, тэрэ тоодо үйлэдбэриин зэмсэг хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилгэ 47 дахин ургаа. Социалистическэ индустриин хүгжэхэтэй хамта городой хүн зон түргэнөөр ургана, тэдэнэй тоо 1926 онһоо 1952 он хүрэтэр 3 дахин үлүүтэйгээр олон болоо. Социалистическэ обществын баялигуудай арьбажаһанай зэргээр ажалшадай материальна байдал хэлбэришэгүйгөөр һайжаран дээшэлнэ. Мүнөө үедэ СССР-эй хүдэлмэришэдэй ба албахаагшадай бодото салин хүлһэ революциин урда тээхи хэмжээнһээ хэдэ дахин ехэ болоо. Энэ ямар удхатайб гэхэдэ, манай орон жэл ерэхэ бүри баян болоно, ажалшадай материальна хангагдаса дээшэлнэ, энээнтэй хамта хүдөө ажахыда улам ехэ эрилтэнүүдэй табигдадагынь ойлгосотой болоно.

Гэхэтэй хамта, социалистическэ хүдөө ажахын хүгжэлтын темпнүүд промышленностиин хүгжэлтын темпнүүдһээ, хэрэглэлэй зүйлнүүдтэ хүн зоной хэрэглэмжын ургалтын темпнүүдһээ элитээр гээгдэбэ. 1940 онһоо 1952 он хүрэтэр промышленна продукциин 2,3 дахин ургаад байхада, хүдөө ажахын валовой продукци (сасуулагдамал сэнгээр) зүбхэн 10 процентээр ургаа гэхэдэ ойлгосотой болоно.

Манай ороной талха таряагаар хангагдаһаниие хараадаа абабал, бидэнэр орооһото культурануудаар оронойнгоо шухала хэрэглэмжэнүүдые юрэнхыдөө ханганабди, бидэнэр шухала хэрэгтэй гүрэнэй резервнүүдтэйбди, тодорхой хэмжээгээр таряа талха газаа тээшэнь худалданабди. Ажалшадай материальна байдалай ургахатай хамта, хүн зон таряа талханай орондо, мяханай болон һүнэй продуктнуудые, овощь, фруктнууд болон бусадые улам ехээр хэрэглэдэг боложо байна. Тээд, хүдөө ажахын сохом эдэ һалбаринуудай талаар хүн зоной түргэнөөр ургажа байгаа хэрэглэмжын ба үйлэдбэриин хэмжээнэй хоорондоо эли бодо зохилдохогүй байдалай гараһаниинь һүүлэй жэлнүүдтэ тодорбо. Хүдөө ажахын хэдэн шухала һалбаринуудай гээгдэлгэ хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностиин саашанхи хүгжэлтые хойшо татана, колхозууд болон колхознигуудай олзо доходой ургалтада һаад түбэг ушаруулна.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин бүхыдөө хангалтагүй хэмжээтэй байһанай ба хүдөө ажахын хэдэн шухала һалбаринуудай гээгдэһэнэй шалтагаанууд юун болоноб?

Коммунистическэ парти хадаа арадай ажахын бүхы һалбаринуудые амжалтатайгаар хүгжөөхэ шухала услови болохо хүндэ индустриие бүхы аргаар үргэдхэн дэбжээхэ хараа шугамые хэлбэришэгүй сэхээр баримталһан ба энэ замаараа тон ехэ амжалтануудые туйлаһан байна. Энэ түрүүшын ээлжээнэй арадай ажахын зорилгые шиидхэлгэдэ гол анхарал хандуулагдаһан, энээндэ гол хүсэнүүд ба зөөри хэрэгсэлнүүд үгтэдэг байгаа. Ороноо индустриализацилха хэрэгтэ манай эрхим кадрнууд хандуулагдаһан юм. Түргэн темптэйгээр хүндэ индустриешье, хүдөө ажахыешье, хүнгэн промышленностиешье нэгэ доро хүгжөөхэ ябадал хангаха арга боломжонууд манайда үгы байгаа. Энээнэй тулада хэрэгтэй шухала эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулха хэрэгтэй байгаа. Мүнөө эдэ нүхэсэлнүүд байгуулагдаа. Бидэнэр хүсэн түгэс индустриальна базатай, бэхижэһэн колхозуудтай ба ажахын байгуулалтын бүхы һалбаринуудта бэлэдхэлтэй кадрнуудтай болообди.

Зүгөөр, хүдөө ажахын хэдэн шухала һалбаринуудай гээгдэһэнэй ондоошье шалтагаанууд бии, манай хүдэлмэриин дутагдалнуудһаа, хүдөө ажахые хүтэлбэрилтын дутагдалнуудһаа үндэһэтэй шалтагаанууд гэхэ гү, бидэнһээ өөһэдһөөмнай дулдыдаха шалтагаанууд бии.

Материальна урмашуулгын принципые хүдөө ажахын хэдэн һалбаринуудта хазагайруулһан ябадал эдэ шалтагаануудай тоодо тон түрүүн ороно. Хэгдэһэн ажалайнгаа үрэ дүнгүүдтэ предприятиин ба хүдэлмэрилэгшэ бүхэнэй түс түстаа материальна урма хэшээлтэй байха принцип социалистическэ ёһоор ажахыгаа эрхилхэ үндэһэн принципүүдэй нэгэниинь мүн. Коммунизмда орохын тулада олон удаан жэлнүүд хэрэгтэй, энэ шэлжэн оролгын үедэ ажахые «миил эдэбхи үүсхэл дээрэ бэшэ, харин агуухэ революциин бии болгоһон эдэбхи үүсхэлэй ашаар, хубиин интерес дээрэ, хубиин урма хэшээл дээрэ, ажахын тоосоон дээрэ...» байгуулха хэрэгтэй гэжэ В. И. Ленин заадаг һэн. Үгы һаа, гэжэ В. И. Ленин саашань заагаа бэлэй, «таанар коммунизмда хүрэжэ ерэхэгүйт, үгы һаа, олон олон арбан миллион хүнүүдые таанар коммунизмда хүргэхэгүйт».

Гэхэ зуура, хүдэлмэрилэгшэдэй материальна хэшээл зоригой, материальна урмашуулгын энэ принцип хүдөө ажахын хэдэн шухала һалбаринуудта бэелүүлэгдэнэгүй гэжэ баримтанууд харуулна.

Энэ тон түрүүн малажалда хамаадана. Хлопок гүрэндэ колхозуудай тушаалгаһаа-худалдалгаһаа абтаһан мүнгэн энэ культурада гаргашалагдаһан нэгэ ажалта үдэртэ Дунда Азиин республикануудта 17-һоо 36 хүрэтэр түхэриг, сахарна свёклоор УССР-тэ 12 түхэриг, техническэ культурануудые наймаалалгаһаа СССР дотор бүхыдөө — 18 түхэриг тухайтай болоно гэжэ тодорхойлһон тоо баримтанууд бидэндэ бии. Механизацилгаар ехэ хэмжээтэй районуудта, жэшээнь, Хойто Кавказда, орооһото культурануудта гаргашалагдаһан нэгэ ажалта үдэрһөө колхозууд 8—14 түхэриг абана. Харин тиихэдэ, малажалда гаргашалагдаһан нэгэ ажалта үдэртэ продукци тушаалгаһаа-худалдалгаһаа ородог мүнгэ СССР дотор дунда жэшээгээр оройдоо 5 түхэриг, тиихэдэ УССР-тэ—4 түхэригһөө нэгэ бага ехэ болоно. Тиимэ болоходоо, малажал экономическа талаараа хүдөө ажахын бусад һалбаринуудтай жэшэбэл муу байдалда ороһон байба.

Малажалай һалбарида гар ажалай ехээр хэрэглэгдэдэг дээрэһээ үйлэдбэридэ угаа ехэ гаргашанууд хэгдэнэ. Гэхэтэй хамта, малажалай продуктнуудые бэлэдхэхэ ба худалдажа абаха талаар мүнөө байһан сэнгүүд малажал хүгжөөхэ талаар колхозууд болон колхознигуудай материальна урма хэшээлые хангалтагүйгөөр хүгжөөнэ, малажалай мүнөө иимэ байдалтай байхада колхозууд болон колхознигуудта ёһотой доход үгэнэгүй. Мүн овощь, хартаабха тушаа мүн лэ иимэ юумэ хэлэжэ болохо гээшэ.

Саашадаа. Хүдөө ажахын артелиин Уставай тон шухала заабаринууд олон колхозуудта хазагайруулагдаһан байба. Хубиин интересүүдые ниитын интересүүдэй мэдэлдэ байлгажа, колхознигуудай ниитын ба хубиин интересүүдые зүбөөр зохилдуулха принцип артельнэ формотой ажахын тон шухала үндэһэ һуури мүн гэжэ нүхэр Сталин заадаг байгаа. Энэ хүтэлбэрилхы принципые баримталан, колхозуудтахи гол ба шиидхэхы удхашанартай ниитын ажахын хажуугаар, хубиингаа зөөридэ ехэ бэшэ ажахытай байха эрхэ колхозно айл бүхэндэ олгогдоно гэжэ хүдөө ажахын артелиин Устав дотор тодорхойлогдоһон байгаа. Колхозой ниитын ажахын мүнөө дээрээ үшөө хангалтагүйгөөр хүгжөөгдэнхэй ба колхозой ниитын хэрэгсэлнүүдые, мүн баһа колхознигуудай хубиин хэрэглэмжэнүүдые хүсэд дүүрэнээр хангажа шадахагүй байһан тулада иимэ хамһабариин ажахы шухала хэрэгтэй юм.

Артельнэ ажахын энэ тон шухала принцип олон колхозуудта хазагайруулагдаһан байба. Энээн дээрэһээ боложо колхознигуудай хубиин ажахыда байһан үнеэдэй, хонидой, гахайн тоо толгой хороогдохо аргагүй болоһон, үнэндөө хороогдоһоншье байна.

Колхозууд болон колхознигуудые материальна талаар урмашуулгын принципые хазагайруулга илангаяа мүнөө үеын оршон байдалда эли тодоор харагдадаг болобо. Манай промышленность түргэн ехэ темптэйгээр ургажа байна. Тэрээндэ хүдэлмэриин хүсэн дутана. Хүдэлмэригүйдэлгэ тухай бидэнэр үни мартаабди. Предприятинуудтахи хүдэлмэришэдэй салин жэл ерэхэ бүри дээшэлнэ, һуудал байдалынь һайжарна. Иимэ байдалда, хэрбээ ниитын ажахыда хэһэн хүдэлмэриинь колхознигой ажалта үдэртэнь ёһотой доход үгэдэггүй һаань, тэрээнһээ гадна, хэрбээ өөрынь хамһабариин ажахыда тэрэнэй хубиин интересүүд мүн лэ харалсагдадаггүй юм һаа, колхознигууд болбол өөрынгөө ажалые хэрэглэхэ ондоо газар олоно—городто, үйлэдбэридэ тэрэ ошоно. Энэ хадаа колхознигуудай хубиин ажахын хороһоной ба гээгдэнги колхозуудһаа хүдөөгэй хүн зоной гаража ошоһоной шалтагаанууд болоно.

Машинно-тракторна станцинуудта гүрэнэй үгэжэ зэбсэглэһэн ба зэбсэглэжэшье байһан хүсэтэ техникые тон хангалтагүйгөөр ашаглалга хадаа хүдөө ажахын хэдэн һалбаринуудай горьтойгоор гээгдэһэнэй бага бэшэ удхашанартай шалтагаан мүн. Хүдөө ажахын хэдэн һалбаринуудта ба хэдэн янзын хүдэлмэридэ гар ажал үшөөл ехэнхидээ хэрэглэгдэдэг байһаар. Орооһото культурануудые, сахарна свёкло болон хлопок тарижа ургуулгые механизацилгын ехэ хэмжээтэй болоод байхада, малажал, хартаабха, овощь, лён болон бусад хэдэн культурануудые үйлэдбэрилдэг шухала һалбаринуудые механизацилга гээгдэжэ ябана. Олон МТС-үүдтэ тракторнууд болон бусад машинанууд муугаар ашаглагдана.

Хүдөө ажахын хэдэн шухала һалбаринуудай ехээр гээгдэһэнэй тон шухала шалтагаан хадаа партийна, советскэ болон хүдөө ажахын органуудай зүгһөө колхозуудые, МТС-үүдые ба совхозуудые хангалтагүйгөөр хүтэлбэрилгэ, тон түрүүн хүдөө ажахыда кадрнуудые шэлэн олохо, хубаарилан табиха ба хүмүүжүүлхэ, хүдөөдэ партийно-политическэ хүдэлмэри ябуулха хэрэгые хангалтагүйгөөр хүтэлбэрилгэ болоно.

Эсэстэ, колхозуудһаа өөһэдһөөнь, колхозуудай түрүүлэгшэнэрһээ ба правленинүүдһээ, колхознигуудһаа дулдыдадаг шалтагаанууд тухай хэлэхэ хэрэгтэй. Олон артельнүүдтэ ажалай журам үшөөл муу байна. Колхозно үйлэдбэридэ бүхы колхознигууд бултадаа хүсэд дүүрэнээр хабааданагүй. Колхознигуудай ажал зарим нютагуудта һайнаар эмхидхэгдээгүй байна. Ниитын зөөри баялигта үнэн сэхэ бэшээр, муугаар хандадаг баримтанууд үшөөл үсөөн бэшэ бии гээшэ.

1) В. И. Ленин. Зохёолнууд, т. 33, нюур 36.

Социалистическэ хүдөө ажахын саашанхи дэбжэлтэ арадай байдалые дээшэлүүлхэ зорилготой. Социализмын илахатай хамта арадай хэрэглэлгын хэлбэришэгүйгөөр ургажа байһаниинь мэдээтэй. Жэшээнь, һүүлэй 28 жэл соо арадай хэрэглэлэй зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэ 12 дахин тухай ехэ болоо, тэрэ тоодо эдеэ хоолой продуктнуудаар хүн зониие хангалга нилээд ехэ болоо. Зүгөөр, советскэ арадай ажана байдал, советскэ хүнүүдэй юумэ худалдажа абаха шадал, тэдэнэй эрилтэнүүд үшөөшье түргэн темптэйгээр дээшэлнэ, тиин эдеэ хоолой продуктнуудые үйлэдбэрилгэ ажалшадай улам ургажа байгаа хэрэглэмжэнүүдые холо ханганагүй. Тиимэһээ хүн зоной эдеэ хоолые һайжаруулха зорилго тусгаар удхашанартай болоно.

Элүүр энхэ хүнэй бүхы талаараа, зохид һайнаар хүгжэхын тулада хэрэгтэй, научна талаараа үндэһэлэгдэһэн эдеэ хоолой нормонуудта таараха эдеэ хоолой продуктнуудые хэрэглэлгын хэмжээндэ хүрэхэ зорилго урдаа табиха хэрэгтэй. Энээнтэй дашарамдуулан, гол түлэб малажалай продуктнуудые ба овощь үйлэдбэрилгые ехэ болгожо, хэрэглэлэй зүйлнүүдэй структурые һайжаруулха гээшэ тон шухала зорилго болоно.

Һү болон һүнэй продуктнуудаар хүн зоной хэрэглэмжэнүүдые хүсэдөөр хангахын тулада, орон дотор бии байһан хахалагдадаг бүхы газарнуудай, сабшалан болон бэлшээринүүдэй 100 гектар бүхэндэ 260 центнер һү хүртэхөөр абаха шухала. Тиихэдэ, 260 центнер һү абахын тулада, хахалагдадаг газарай, сабшалангай ба бэлшээриин 100 гектар бүхэндэ жэлдээ дунда жэшээгээр 2500—2600 кг. һү үгэдэг 10-һаа үсөөн бэшэ үнеэдтэй байха хэрэгтэй.

Мяхаар ба мяханай продуктнуудаар хүн зоной хэрэглэмжые хангахын тулада хахалагдадаг бүхы газарнуудай, сабшалан болон бэлшээринүүдэй 100 га бүхэндэ 27 центнер мяха хүртэхөөр абаха шухала. Тиихэдээ гахай үсхэбэрилгые түргэнөөр хүгжөөхэ, хахалагдадаг газарай 100 га бүхэндэ 30 центнерһээ бага бэшэ гахайн мяха хүртэхөөр абаха хэрэгтэй.

Хахалагдадаг газарай 100 гектар бүхэндэ жэлдээ 110 үндэгэ үндэгэлдэг 340 тахяатай байха хэрэгтэй.

Сахар, овоще-бахчева культурануудые, фруктнуудые, жэмэсүүдые ба бусад продуктнуудые үйлэдбэрилгэ нилээд ехэ болгохо хэрэгтэй.

Эдеэ хоолой продуктнуудые үйлэдбэрилгын иимэ хэмжээе туйлаха уялгатайбди. Энэ хэмжээе туйлаха болзор ехэнхидээ өөһэдһөөмнай, манай хүтэлбэриһөө, партийна организацинуудай эмхидхэлэй хүдэлмэриһөө дулдыдаха байна. Бидэнэр энэ зорилгые шиидхэхын тула өөһэдынгөө бүхы шадабариие, зөөри хэрэгсэлнүүдые ба хүсэл оролдолгые хандуулаа һаа, тингээд өөһэдынгөө хүтэлбэрилгые юрэнхы заабаринуудаар хизаарлангүй, харин колхоз бүхэниие, совхоз бүхэниие, МТС бүхэниие бэхижүүлжэ ороо һаа, бидэнэр хэрэглэлэй энэ хэмжээе тон богони болзор соо, тиихэдэ хэдэн продуктнуудаар—2—3 жэл соо туйлаха байнабди.

Манай орон дотор эдеэ хоолые элбэг ехэ болгохо хэрэгтэ өөһэдынгөө хүсэд хубитые оруулдаг үсөөн бэшэ колхозууд манайда бии байна. Эдэ колхозуудай олониинь гээгдэнги байһанаа хоёр—гурбан жэлэй туршада түрүүшүүлэй зэргэдэ гараа юм. Жэшээ болгон Московско областиин Раменска районой Молотовой нэрэмжэтэ колхозые абая. Гурбан жэлэй саада тээ энэ колхоздо гурбан жэжэ артельнүүд нэгэдэһэн юм, тэдэ артельнүүд Молотовой нэрэмжэтэ колхозһоо нилээд гээгдэжэ ябадаг һэн. Колхозно үйлэдбэриие бэрхээр эмхидхэгшэ нүхэр Пузанчиков түрүүтэй колхозой правлениин ажал хэрэгээ шадамараар эрхилһэнэй ашаар үнгэрһэн гурбан жэл соо колхоз бүхыдөө, тэрэ тоодо урдань гээгдэжэ ябаһан аад, тэрээнтэй ниилэһэн артельнүүд, урагшаа холо дабшаба, ехээр хүгжэһэн ба ехэ доходтой ажахы болобо. Нэгэ үнеэнһээ дунда жэшээгээр һү һаалга 2500 килограммһаа 4208 кг. хүрэтэр ехэ болоо. Хүдөө ажахын бүхы культурануудай ургаса дээшэлээ, тэрэ тоодо гектар бүриһөө хартаабхын ургаса—162 центнер хүрэтэр, овощиин—294 центнер хүрэтэр дээшэлээ. Малай тоо толгой ургаа, колхоз малажалһаа нилээд ехэ продуктнуудые абадаг болоо.

Малай ашаг шэмын ехэ ба хүдөө ажахын бүхы культурануудай ургасын ехэ байһанай ашаар Молотовой нэрэмжэтэ колхозой мүнгэн доход 3 миллион түхэриг хүрэтэр дээшэлээ. Ганса малажалай байрануудые барилгада үнгэрһэн жэлдэ түс колхоз 612 мянган түхэриг гаргашалаа. Колхознигуудай ажалта үдэр бүхэндэ мүнгөөр 25 түхэриг 80 мүнгэ үгтөө.

Малажалай продуктнуудта хүн зоной хэрэглэмжые хангахын тула шухала хэрэгтэй дээрэ дурсагдаһан нормонуудые Молотовой нэрэмжэтэ колхоздо бодото дээрээ туйлагдаһан показательнуудтай сасуулха болоо һаа, иимэ байна:

	Научна ёһоор үндэһэлэгдэһэн нормонуудаар хүн зоной хэрэглэмжые хангахын тулада орон дотор иимэ байха шухала	1952 ондо Молотовой нэрэмжэтэ колхоздо бии байһаниинь
100 га хахалагдадаг газарта, сабшалан ба бэлшээридэ:		
эбэртэ бодо мал	20	35
тэрэ тоодо үнеэд	10	19
мяхан (центнерээр шэгнэхэдэ)	27	31
һү һаалга — центнерээр	268	710
нэгэ үнеэнһээ дунда жэшээгээр һү һаалга— килограммаар	2500—2600	4208

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ЭЛИДХЭЛЭЙ ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ

Тоологдоһон бүхы показательнуудаар Молотовой нэрэмжэтэ колхоз орон дотор бүхыдөө бидэнэй түйлаха ёһотой нормонуудһаа үлүү дээшээ байна. Гэхэтэй хамта, Молотовой нэрэмжэтэ колхоз тухай тоо мэдээнүүд соо имагтал ниитын мал оруулагдаа, колхознигуудай хубиин зөөридэ байһан мал оруулагдаагүй.

Хэрбээ Молотовой нэрэмжэтэ колхозой хэмжээндэ манай ороной бүхы колхозуудай хүрөө һаа, тиихэдэ ямаршье колхоз энэ зорилгые дүүргэжэ шадаха юм, хүдөө ажахын продуктнуудые элбэг ехэ болгохо проблемэ шиидхэгдэхэ байгаа.

Социалистическэ хүдөө ажахы болбол советскэ арадые эдеэ хоолой продуктнуудаар, тиихэдэ промышленностиие—түүхэй эдээр хүсэд дүүрэн хангаха зорилгые тон богони болзор соо шиидхэхэ бүхы арга боломжонуудтай гээшэ. Теэд эдэ арга боломжонуудые бодото дээрэнь бэелүүлхын тулада, энээнэй тулада бүхы колхозуудые эмхидхэлэй-ажахын талаар бэхижүүлхэ, хамагай түрүүн, томо социалистическэ ажахые амжалтатайгаар хүтэлжэ шадаха шадабаритай эмхидхэгшэдые колхоз бүхэндэ хүтэлбэрилхы тушаалнуудта дэбжүүлхэ хэрэгтэй.

Хүдөө ажахын культурануудай ургасые дээшэлүүлгэдэ, ниитын малажалые хүгжөөлгэдэ колхозууд болон колхознигуудай материальна урма хэшээлые дээшэлүүлхэ гээшэ шухала удхашанартай. Энэ зорилгоор СССР-эй Министрнүүдэй Совет ба партиин Центральна Комитедэй Президиум хадаа малажалай продуктнуудые, хартаабха болон овощь бэлэдхэхэ ба худалдажа абаха талаар мүнөө байгаа сэнгүүдые дээшэлүүлхэ шухала гэжэ мэдэрбэ. Жэшээнь, уялгата тушаалгаар гүрэндэ тушаагдадаг малай ба шубуудай бэлэдхэлэй сэн 5,5 дахинһаа үлүүтэйгээр дээшэлүүлэгдэнэ, һү ба тоһоной сэн—2 дахин, хартаабхын—2,5 дахин, овощиин—25—40 процент дээшэлүүлэгдэнэ. Худалдажа абаха сэн тушаа хэлэхэ болоо һаа, мяханай сэн дунда жэшээгээр 30 процентээр ба һүнэйхи 1,5 дахин дээшэлүүлэгдэхэ. Энээнтэй хамта, малажалай продуктнуудай, хартаабхын ба овощиин розничнo сэнгүүд дээшэлхэгүй, харин жэл бүри бага болгогдохо гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Хэрэглэлэй зүйлнүүдэй розничнo сэнгүүдые доошолуулха хараа шугам саашадаашье хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлэгдэхэ байна.

Гүрэндэ колхознигуудай уялгата ёһоор малажалай продукци тушааха нормонуудые доошолуулха ба колхозуудай тушааха хартаабхын болон овощиин нормонуудые доошолуулха хэрэгтэй гэжэ тэрэшэлэн мэдэрэгдээ. Хүдэлмэришэдэй ба албахаагшадай ажахынуудай уялгата ёһоор малажалай продуктнуудые тушааха нормо нилээд ехээр доошолуулагдаха юм.

Уялгата ёһоор тушааха нормонуудые доошолуулаад байхада, колхозууд болон колхознигууд хадаа худалдажа абаха бүри дээдэ сэнгүүдээр, тэрэшэлэн колхозно рыногэй сэнгүүдээр худалдахын тулада үлүү гараһан ехэ продукцитай байха болоно. Энээнтэй дашарамдуулан гүрэнэй ба кооперативна организацинуудай бэелүүлдэг худалдажа абалгын мүнөө байгаа системые шэнэдхэн хараха хэрэгтэй. Худалдажа абалгын мүнөөнэй гуримһаа контрактацида орохо шухала, контрактаци болбол уялгата тушаалгаһаа галуур орохо продукциин хэмжээе эртээнһээ түсэблэхэ арга гүрэндэ олгоно, тиихэдэ продукцияа лаб худалдажа, мүнгөөр аванс абаха ба угтамжын худалдаа наймаанай гуримаар шухала хэрэгтэй промышленна товарнуудые худалдажа абаха арга колхозууд болон колхознигуудта олгоно.

Советскэ гүрэн болбол хүдөө ажахые саашадань дэбжээхэ талаар хойшолуулашагүй шухала хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлхын тула 1953 ондо 15 миллиардһаа дээшэ түхэриг, 1954 ондо 35 миллиардһаа дээшэ түхэриг нэмэжэ гаргашалха байна. Эдэ гаргашануудай нилээд ехэ хубинь хүдөө ажахыда нэмэлтэ капиталовложенинүүдые оруулгада, малажал, хартаабха болон овощь үйлэдбэрилгые хүгжөөжэ, хүдөө ажахын эдэ һалбаринуудые бүри ойрын жэлнүүдтэ урагшань горьтойгоор дабшуулхын тулада колхозууд болон колхознигуудай материальна урма хэшээлые дээшэлүүлгэдэ зорюулхаар хараалагдана. Дурсагдаһан хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлһэнэй эсэстэ колхозууд болон колхознигууд 1953 ондо 13 миллиард түхэригһөө дээшэ, 1954 ондо—20 миллиард түхэригһөө дээшэ нэмэлтэ доход абаха байна.

Бэлэдхэлэй ба худалдажа абалгын сэнгүүдые дээшэлүүлгэ, уялгата тушаалгын нормонуудые доошолуулга хадаа хүдөө ажахын саашанхи дэбжэлтэдэ, колхозууд болон колхознигуудай материальна урма хэшээлые дээшэлүүлгэдэ ехэ удхашанартай юм. Зүгөөр эдэ хэмжээ-ябуулгануудые экономическа талаар зүбөөр сэгнэхэ хэрэгтэй. Эдэ хэмжээ-ябуулгануудай шухала ба хэрэгтэй байһаниинь мүнөө үедэ элитэ гээшэ. Теэд колхозно үйлэдбэриин хүгжэлтын гол замые энэ тодорхойлдог бэшэ юм. Социалистическэ обществын экономикын онсо илгаань юуб гэхэдэ, үйлэдбэриие нарижуулан һайжаруулһанай үндэһөөр юумэнэй сэнгүүдэй саг үргэлжын доошололто, ажалай бүтээсын ургалта ба продукци бүтээн гаргалгын ехэ болохо ябадал болоно. Малажалай, хартаабха болон овощь үйлэдбэрилгын гээгдэлые усадхаха ба хүдөө ажахын бүхы һалбаринуудые саашадань хүсэтэйгөөр дэбжээхэ гол зам хадаа колхозно үйлэдбэриин хэмжээе дээшэлүүлхэ, валовой ба товарна продукциие ехэ болгохо, үйлэдбэрилэгдэдэг единицэ продуктда хэгдэдэг гаргашые бага болгохо ябадал болоно. Тиихэдэ лэ бэлэдхэлэй ба худалдажа абалгын иимэ сэнгүүдэй бии байхада колхозно үйлэдбэриин бүхы һалбаринууд ехэ доходтой байха юм.

Бүри мүнөө үедэ олон зуун ба олон мянган түрүү колхозууд мяха, һү, нооһо, хартаабха ба овощь мүнөө хүрэтэр байһан бэлэдхэлэй ба худалдажа абалгын сэнгүүдээр үгэжэ, гүрэндөө уялгата тушаалгада үгэжэ ба худалдажа, ехэ доход абана. Тиимэ колхозууд гүрэнэйнгөө үмэнэхи уялгануудые амжалтатайгаар дүүргэхэһээ гадна, тогтоогдоһон ниитын фонднуудай ургалта, тэрэшэлэн ажалта үдэрые ехээр түлэлгэ жэл бүхэндэ хангана. Тиимэһээ хэрэг ушар хадаа ганса бэлэдхэлэй болон худалдажа абалгын сэнгүүдые дээшэлүүлгэ бэшэ, харин, гол шухалынь, ажахын хүгжэлтын хэмжээн болоно.

Энээниие тус тус колхозуудай жэшээ дээрэ эрхимээр харуулжа болохо. Костромской областиин Костромской районой «12 Октябрь» колхоз ба Майн 1-нэй нэрэмжэтэ колхоз газарай хүрьһэнэй ба байгаалиин адлирхуу условинуудтай юм. Теэд тэдэнэй ажал хүдэлмэриин үрэ дүнгүүд тад ондоо байна.

Энээниие иимэ тоо баримтанууд гэршэлэн харуулна:

«12 Октябрь» колхозой ба Майн 1-нэй нэрэмжэтэ колхозой экономикын талаар 1952 оной сасуулагдамал показательнууд:

	«12 Октябрь» колхоз	Майн 1-нэй нэрэмжэтэ колхоз
хахалагдадаг газарай, сабшалангай ба бэлшээриин талмай (га)	998	904
хүдөө ажахын культурануудай ургаса (гектарһаа центнерээр):		
бүхы ороoһото культуранууд	18,5	7,1
хартаабха	195	70
овощь	164	86
үнеэнһээ һү һаалга (кг)	5233	1272
ниитын малай тоо толгой (100 га хахалагдадаг газарта, сабшалан ба бэлшээридэ):		
эбэртэ бодо мал	26	13
тэрэ тоодо: үнеэд	10	6
гахай (100 га хахалагдадаг газарта)	142	8
шубууд (100 га хахалагдадаг газарта)	240	15
абтаһан малажалай продуктнууд (100 га хахалагдадаг газарта, сабшалан ба бэлшээридэ):		
мяхан шэгнүүрээрэ (центнерээр)	13	5
һүн (центнерээр)	509	85
Колхозуудай мүнгэн доходууд	2 мл. 109 мянган түх.	151 мянган түх.
1 га хахалагдадаг газарта, сабшалан ба бэлшээридэ	2113 түх.	167 түх.

«12 Октябрь» колхоз яагаад иимэ амжалтануудые түйлаһаб гэхэдэ, энэ колхоздо кадрнууд зүбөөр шэлэгдэһэн ба хубаарилан табигдаһан байна. Хэрэг ажалаа һайнаар мэдэдэг, ажахые хүтэлжэ шададаг Прасковья Андреевна Малинина энэ колхозые толгойлно. Нүхэр Малинина ба тэрэнэй толгойлдог колхозой правлени колхознигуудта, колхозно эдэбхитэдтэ түшэглэдэг дээрэһээнь нүхэр Малинина иимэ хүсэтэй байна. Ажахыгаа хүтэлбэрилгэдэ, колхознигуудые хүмүүжүүлгэдэ эндэ колхозно партийна организациин дүүргэдэг үүргэ ёһотойгоор харагдана.

Иимэ жэшээнүүдые үсөөн бэшээр харуулжа болохо. Эдэ бүгэдэ хадаа хүдөө ажахые саашадань дэбжээхэ хэрэгтэ колхозуудай ямар угаа ехэ резервнүүдтэй байһаниие харуулна.

Хүдөө ажахын тус тус һалбаринуудай байдал тухай бүри тодорхойгоор хэлэжэ орохыемни зүбшөөрыт.

2. Малажалай ямар байһан тухай ба тэрээниие саашадань хүгжөөхэ хэмжээнүүд тухай

Малажалай талаар тон хойшолуулашагүй шухала зорилгонууд бидэнэй урда гараад байна, яахадааб гэхэдэ энэнэй гээгдэлгэнь ехээр унжагайранхай, эрид шууд хэмжээ абангүйгөөр байдалыень дары һайжаруулжа шадахагүй байнабди.

Дайнай урда тээшье малажалнай гээгдэжэ байһан юм. Дайнай хойто тээхи жэлнүүдтэ малажалаа һэргээн бодхоохын ба саашадань хүгжөөхын тула ехэ хүдэлмэри хэгдээ. 1945 оной июльһээ 1953 оной июль хүрэтэрхи үе соо СССР-тэхи эбэртэ томо малай тоо 11,3 миллион толгойгоор, хонид ба ямаадай—53,9 миллион толгойгоор, гахайнуудай—25,1 миллион толгойгоор нэмэһэн байгаа.

Абаһаар харахада, ургалтын иимэ тоонууд үнэхөөрөө ехэ шэнги, һанаагаа зобохо ямаршье үндэһэ баримта үгы шэнги байха юм. Үнэндөө тиимэ бэшэ байна.

СССР-тэхи малай тоо толгой тухай мэдээнүүдые дурдахамни: (жэшээлэн абтаһан территори дээрэ жэлэй эхиндэ байһан миллион толгойгоор)

	Эбэртэ томо мал	Тэрэ тоодо үнеэд	Гахайнууд	Хонид ба ямаад	Адуу морид
1916 он	58,4	28,8	23,0	96,3	38,2
1928 он	66,8	33,2	27,7	114,6	36,1
1941 он	54,5	27,8	27,5	91,6	21,0
1953 он	56,6	24,3	28,5	109,9	15,3

Эдэ тоонууд юу харуулнаб гэхэдэ, 1953 оной эхин тээшэ үнеэдэй тоо 1941 оной эхинэйхиһээ 3,5 миллион толгойгоор доошоо ба 1928 оной эхинэйхиһээ 8,9 миллионоор доошоо байгаа.

Хүдөө ажахы бүхы дээрээ үргэдэн дэбжэдэг принципэй ёһоор хүгжэжэ, урагшаа улам дабшаһан байхадань, малажалнай тон удаанаар хүгжэһэн байна. Ниитын малажалай ашаг шэмэ үгэлгэнь үшөөл бага байһаар. Зарим областьнууд ба республиканuудта малай һү шэмэ үгэлгэнь илангаяа тэсэшэгүй бага байна. 1952 ондо Кировскэ областиин колхозууд үнеэн бүриин 727 килограмм, Новгородско—777, Вологодско—819, Костромской — 906, Азербайджанска ССР-эй—373, Грузинска ССР-эй—457, Киргизскэ ССР-эй—537, Армянска ССР-эй 814, Белорусска ССР-эй—829 килограмм һү һааһан байха юм.

Малажалай талаар гээгдэлгые богонихон болзор соо зайсуулха ба түбхын түрүүн ниитын малажалаа урагшань түргэнөөр дабшуулха, үнеэдэй тооe олон болгохын, колхозууд ба совхозуудтахи малай ашаг шэмэ үгэлгые дээшэлүүлхын тула эрид шууд хэмжээ абаха шухала.

Дайнай хойто тээхи жэлнүүдтэ колхозно ниитын малажал эршэмтэй түргэнөөр хүгжөө. 1953 оной эхин тээшэ колхозуудтахи эбэртэ томо малай тоо 1940 онойхиһоо 10,2 миллион толгойгоор, тэрэ тоодо үнеэдэй тоо—2,8 миллион толгойгоор, хонид ба ямаадай тоо —35,3 миллион толгойгоор, гахайнуудай тоо—7,9 миллион толгойгоор, бэе хүсэһэн шубуудай тоо—58 миллион толгойгоор олошорһон байна.

Ниитын малажал хүгжөөхэ замда тохёолдоһон ба мал һүрэгые нэмээн олошоруулха хэрэг удааруулха ябадал тохёолдуулһан ехэ бэрхэшээлнүүдые зайсуулаад байгаа һаамнай, колхозуудтахи малай тоо бүри түргэн темптэйгээр ургажа болохо. Тэжээл бэлдэлгэ, байрануудые барилга ба малажалдахи хүндэ хүдэлмэриие механизацилгань ниитын малай тоо толгойн олошоролгын темпһээ эрид гээгдэһэн тухайда хэлэгдэнэ.

Эдэ бэрхэшээлнүүдые тон богонихон болзор соо зайсуулжа шадаха гүбди? Тиимэ, малажал хүгжөөлгын хэрэгые бүри һайнаар хүтэлбэрилөө һаа, фермэнүүдтэ хүдэлмэрилхэ һайн кадрнуудые шэлэжэ табяа һаа, тэдэ кадрнуудые ёһотой һайнаар хүмүүжүүлээ һаа, ниитын малажал хүгжөөлгэдэ колхозуудай ба колхознигуудай экономическа урмашалые бүри ехэ болгоо һаа, тэдэ бэрхэшээлнүүдые зайсуулжа ябашье шадахабди, зайсуулхашьебди.

Энээнтэй дашарамдуулан, малажалай продуктнуудые бэлэдхэлгын практика тушаа тогтон хэлэхые түбхын түрүүн хүсэхэ байнаб. Мүнөө бэлэдхэлгэ хэхэдээ, бии байһан малайнь тооe үндэһэ болгожо, колхозуудай хоорондо даабаринуудые механическа гуримаар хубаагаад хизаарладаг, харин газарай гектараар тодорхойлжо тушааха принципые бүдүүлигээр эбдэдэг олохон ушар үзэгдэнэ. Хүгжэһэн малажалтай түрүү колхозууд, районууд, областьнууд малажалай продуктнуудые тушаалгаар жэл бүри улам ехэ даабари абахадань, харин ниитын малажал хүгжөөлгэдэ анхарал багаар табидаг колхозуудта бага, үнэндөө хүнгэлэлтэтэй нормо тогтоогдодог байха юм. Иимэ практикань ниитын малай тооe олодхолгодо, тэрэнэй ашаг шэмэ үгэлгые ехэ болголгодо колхозуудай ба колхознигуудай экономическа урмашалые бууруулдаг байна.

Өөрсэ нэгэ жэшээ абаад үзэе. Московско областиин колхозууд хахалагдадаг газарайнгаа, сабшалан ба бэлшээриингээ гектар бүриһөө 39,5 литр һү гүрэндэ тушаадаг байхадань, Рязанска областиин колхозууд—оройдоо 14,8 литр һү тушаадаг байгаа. Московско областиин Луховицка район ба Рязанска областиин Рыбновско район малажал хүгжөөхэ адлишуу условитой юм. Тиигэбэшье Луховицка районой колхозууд гектар бүриһөө 57 литр һү, 5,5 килограмм мяха гүрэндэ тушаадаг байхадань, Рыбновско районой колхозууд—31 литр һү ба 4,7 килограмм мяха тушаадаг байба.

Малажалай продуктнуудые дунда жэшээгээр гектар бүриһөө абахада, Украинын колхозуудай Белоруссиин колхозуудһаа нилээд ехээр гүрэндэ тушааха ёһотой байһан ушарые юуншье гэжэ тайлбарилхын аргагүй. Жэшээлхэдэ, Украинын колхозууд гектар бүриһөө 6,3 килограмм мяха, 25 литр һү тушааха нормотой байхадань, Белоруссиин колхозууд —3,9 килограмм ба 12,8 литр нормотой байгаа. Малажал, илангаяа гахайн ажал хүгжөөхын тула тон зохид таатай условиин Белоруссида бии байдагынь элитэ бшуу. Белоруссиин партийна ба советскэ органууд малай тооe олошоруулхын, ашаг шэмэ үгэлгыень ехэ болгохын түлөө ёһотой гэгшээр тэмсэнэгүй. 1952 ондо республикын колхозууд хахалагдадаг газарайнгаа 100 гектар бүридэ нэгэһээ үсөөн бэшэ гахай шахаһан аад, мяха тушаалгын үедэ гахайнь мяханай удельнэ хэмжээнэй оройдоо 13 процент байгаашань тушаан болоһон ушарал бэшэ.

Малажал хүгжөөхэ адлишуу условитой колхозуудта зорюулан, тушаалгын олон ондоо нормо тогтоодог ябадалые юугээр зүбтүүлжэ болохо гээшэб? Энээниие колхозуудай, районуудай ба областьнуудай экономическа хүгжэлтын хэмжээнэй ондо ондоо байдаг ушараар зүбтүүлхэ гэжэ бэлэдхэлэй хүдэлмэрилэгшэд һэдэнэ. Тэдэнэй һанамжын ёһоор, хүгжэлтэтэ ажахы продуктнуудые ехээр тушааха ёһотой болоно: энэ жэлдэ олон түл тэжээгээ, һү ехээр һаагаа хадаа, ехэ даабари аба гэһэн удхатай болоно. Али нэгэн колхозой хүршынгөө хэмжээнһээ дээшээ гаран сасуунь, тэрээниие, сквернүүдтэхи ургамал бургааһа садовнигуудай хайшаар тайраһандал тон адляар, бэлэдхэлшэд жэгдэрүүлдэг байха юм.

Иимэ болошогүй практикые усадхаха хэрэгтэй. Малажалай продуктнуудые уялгата ёһоор тушаалга газарай гектараар тодорхойлхо гэжэ Парти ба Правительствын тогтооһон принципые нарин шангаар сахиха шухала, энэнэй тулада административна нэгэ районой оршон соо газарай гектараар тодорхойлогдодог нэгэ нормо байха ёһотой. Газарай шанарайнгаа талаар ондо ондоо байгаал һаань, хаа яа ушарта район соохи дунда нормые зарим тэды хубилгажа болохо юм.

Ниитын малажал хүгжөөхэ хэрэгтэ колхозуудай ба колхознигуудай урмашалынь малажалай продуктнуудые тушааха сэнгүүдһээ нилээд ехээр дулдыдаха байна гэжэ хэлээ һэм. Бэлэдхэлэй ба худалдан абалгын сэнгүүдэй дээшээ болоһонтой дашарамдуулан, колхозууд энэшье жэлдэ һү ба мяха тушаалгаар 3,8 миллиард түхэригэй хэмжээтэй нэмэлтэ олзо оруулха болоно. Малажалай продуктнуудые гүрэндөө тушаажа ба худалдажа оруулха мүнгэниинь колхозуудай малажалһаа абадаг доходуудай гол зүйлнүүдэйнь нэгэн болохо байна.

Малажалайнгаа дутамагаар хүгжэһэнһөө шалтагаалан, колхозуудай заримань малажалай продуктнуудые тушаалгаар үритэй болоһон байгаа. Малажалай продуктнуудые тушаалгаар үнгэрэгшэ жэлнүүдтэ сугларһан үриень колхозуудһаа нэхэнгүй орхихо тухай Парти ба Правительствын тусхайта шиидхэбэринүүд соо хараалагданхай, энэнь хүдөө ажахын иимэ шухала һалбариие эршэмтэй түргэн хүгжөөхэ нэмэлтэ арга боломжо хангаха зорилготой. Үнгэрэгшэ жэлнүүдтэ малажалай продуктнуудые тушаалгаар үритэһэн колхознигуудай, хүдэлмэришэдэй ба албахаагшадай ажахынууд тушаа мүн тиимэ хэмжээ бэелүүлэн, дары сагаар тэдэнэй үнеэдтэй болохо арга олгохые дурасхагдана.

Малажалай продуктнуудые бэлэдхэлгын практикаһаа гадна, мүн малажал хүгжөөлгын ондоошье асуудалнуудаар горьтой алдуунууд гаргагдаһан байгаа. СССР-эй Хүдөө ажахын ба бэлэдхэлэй министерствын, СССР-эй Совхозуудай министерствын хүтэлбэрилэгшэд, нютагуудтахи органуудай олохон хүтэлбэрилэгшэд хэдэн жэлэй турша соо малажалай байдал һайжаруулхын тула ёһотой анхарал хандуулаагүй, хэрэгэйнь иимэ муу байхада хэрэгсээгээгүй, малажал хүгжөөхын тулада үни шухала болоһон асуудалнуудые табижа шиидхэдэггүй байгаа.

Энэ байдалые хэдэн жэшээнүүдээр элирхэйлэн харуулхыемни зүбшөөрыт. Колхозууд ба совхозуудта үнеэдые үдхэлгын хэрэг муу байһаар. СССР-эй Хүдөө ажахын ба бэлэдхэлэй министерство, СССР-эй Совхозуудай министерство, нютагуудтахи советскэ олохон органууд эбэртэ томо малай тооe ниитэ дээрэнь олошоруулхын хойноһоо ороод, харин үнеэдэй тооe бүхы хэмжээгээр олошоруулха хэрэгтэ анхаралаа һуларуулһан байна.

Колхозууд 1952 ондо үнеэдэйнгээ тооe 1,5 миллион толгойгоор олошоруулжа болохо байһан аад оройдоо 500 мянган толгойгоор нэмээһэн ба[йна] юм. Иимэ ушар юундэ тохёолдооб гэхэдэ, гахайнууд ба шахамал сарнуудай орондо, уялгата тушаалгын тоодо оруулагдан 1 миллион шахуу үне[эд] гүрэндэ тушаагдаһан, 500 мянган толгой үне[эд] худалдагдаһан, колхозуудай доторой хэрэглэл[дэ] гаргашалагдаһан байба. Нэгэ жэлэй турша с[оо] гаргашалагдаһан 1,5 миллион үнеэд колхозуудта[хи] бүхы үнеэдэй 18 процентнь болоһон байна. Тиим[э] шалтагаанаар 1952 он соо Вологодско областиин колхозно фермэнүүдэй үнеэдэй 23 процентнь, Казахска ССР-тэ—24 процентнь, Кировскэ, Молотовско ба Владимирска областьнуудта — бүхы үнеэдэй 26 процентнь гаргашалагдаһан байгаа.

1941 ондо орон доторхи үнеэд бүхы эбэртэ бо[до] малай 51 процентнь байһан аад, 1953 оной эх[ин]дэ 43 процент болоһон байна. Колхозуудтахи эбэ[ртэ] томо малай тоо дотор үнеэдэй эзэлдэг удель[нэ] хэмжээн мүнөө 28 процент, совхозуудта — 31 процент болоно.

Хүсэд хүрэхэ хэмжээтэй һү абахын тулада, үнеэдэй тоонь мал һүрэг дотор 50 процентһээ доошо бэшэ байха, город шадарай районуудта — 60 процентһээ доошо бэшэ, Казахстанай, Дунда Ази[ин], Закавказьеын, Хойто Кавказай, Астраханска, Ч[ка]ловска, Читинскэ областьнуудай, Бурят-Монголой АССР-эй ба Тувинска автономно областиин тал[ын] талалиг ба үндэр хадатай районуудай колхозуу[дта] —40 процентһээ доошо бэшэ байха зэргэтэй. Гэ[...] зуура, Белорусска ССР-эй колхозуудай үнеэд м[ал] һүрэгэйнь миил 26 процент. Украинска ССР-э[й] Курска ба Воронежско областьнуудай —24— процент, Ростовско областиин—21 процент, Молдавска ССР-эй —19 процент байхадань, һүн[эй] элбэг дэлбэг бололго тухай яагаад хэлэлтэйб.

Һү үгэхэ мал үсхэбэрилдэг тон шухала районууд болоһон Вологодско, Архангельска, Ярославска, Тамбовско, Молотовско, Свердловскэ, Курганска, Омско ба Новосибирскэ областьнуудта үнеэдэй тоогой ехээр хоролго тохёолдуулагдаа. Үнеэдэй тоогой дутамагаар ургажа байһан ушар ба[...] юугээр тайлбарилагданаб гэхэдэ, үнинһөө хойшо товарна тоһо үгэдэг байһан районуудта мүнөө урдынхиһаа бага тоһон үйлэдбэрилэгдэнэ. Жэшээнь, Сибирьтэ 1913 он дотор 75 мянган тонно тоһон үйлэдбэрилэгдэһэн аад, 1952 ондо — 6[...] мянган тонно үйлэдбэрилэгдэһэн байха юм.

Совхозуудтахи үнеэдэй тоогой ургалтань мүн л[э] гээгдэжэ байһаар. Мүнөө үедэ совхозууд 1 миллион 300 мянган үнеэдтэй, ондоогоор хэлэбэл эдэн[...] 1935 онойхиһоо 500 мянган толгойгоор доошо[о] байна. СССР-эй Совхозуудай министерствын хүдэлмэрилэгшэдэй жэгтэй «теориин» ёһоор, совхозуудтахи 200 мянган үнеэд һаагдадаггүй, тугалнуудтань хүхүүлэгдэдэг байба. Тэрээнһээ боложо, гүрэмнай жэл бүри 200 мянга үлүүтэй тонно һүс[...] гээдэг байна. Партиин Горно-Алтайска обкомой секретарь нүхэр Сорокын мэдээсэһэнэй ёһоор, Алтайн хизаарай Абайска ба Коксинска совхозуудта 2 мянган симментальска үнеэд 4 жэлэй урдатээ һаагдахаяа болиһон байна. Тэдэнэй зариманиинь 3000 килограмм хүрэтэр һү үгэдэг байгаа. Эдэ совхозууд гүрэндөө 35 мянган центнер һү тушаадаг байһан юм, харин мүнөө тэрэнь тугалнуудые тэжээхын тула хэрэглэгдэдэг, ехээр урит[а]дэг ба хулгайлагдадаг болонхой.

1954 ондо үнеэдэй тооe 29,2 миллион толгой хүрэтэр гэхэ гү, али 1953 оной эхиндэ байгшаһаань 4,9 миллион толгойгоор олошоруулха, тэрэ тооһоо колхозуудта — 11,5 миллион толгой хүрэтэр гэхэ гү, али энэл үе соо 3 миллион толгойгоор олошоруулха гэжэ тогтоолой проектээр хараалагдана. Үнеэдэй тоо тухай түсэбэй дүүргэгдээд лэ байхадань, эбэртэ томо малай тоо тухай түсэб дүүргэһэндэ тоологдохо гэжэ дурадхагдана.

Бүхы түрэлэй малнуудые түсэблэлгэ ба түсэбэйнь дүүргэлтые бүридхэлгэ олон жэлэй турша соо жэл бүриин январиин нэгэнэй байдалаар хэг[]дэдэг байһаниинь мэдээжэ. Иимэ гуримай хор[] хүргэхэһөө ондоо юушье үгэхэгүй байһыень бодото байдал харуулаа. Колхозууд малай тоо толгойн ургалтын талаарнь түсэбөө дүүргэхэ гэжэ оролдсод, гүрэндэ тушаагдаха, худалдагдаха, мяхаарнь хэрэглэгдэхэ, ашаг шэмэ багатай ба голожо илгагдаһан олон малнуудые январиин нэгэн хүрэтэр фермэнүүдтээ байлгаха, колхознигуудһаа тугалнуудые худалдажа абаха, гахайнуудаа намар түрүүлхэ, «эрэ тахяануудай» фермэнүүдые байлгаха баатай болодог байба.

Январиин нэгэнэй бэшэлгын һүүлээр, тэрэ дары колхозууд нилээд олон малаа гаргашалдаг байна. Жэшээлхэдэ, 1951 оной декабрь соо бүхы орон доторхи колхозууд 232 мянган толгой эбэртэ томо мал гүрэндэ тушааһан аад, 1952 оной январь соо 889 мянгые тушааһан байха юм. Украинска ССР-эй колхозууд 1951 оной декабрь соо 16,7 мянган толгой мал тушааһан аад, 1952 оной январьда — 219 мянган толгой, ондоогоор хэлэбэл 13 дахин олые тушааһан байгаа. СССР-эй ЦСУ-гэй тоолжо гаргаһанай ёһоор, колхозууд мяха тушааха түсэбөө дүүргэхын тула 1952 оной нэгэдэхи квартал соо 200 мянган эбэртэ томо мал хараалагдаһанһаа олоор тушаагаа. Юундэб гэхэдэ, тушаагдаха малынь тэжээлээр дутамагһаа, үбэлдөө муугаар тэжээгдэһэнһээ шалтагаалан тураһан байха юм. Иимэ ушар колхозуудташье, гүрэндэшье ехэ гарза хохидол тохёолдуулаа.

Малажалдахи ажахын жэл үнэндөө октябриин нэгэн болотор дүүрэдэг юм. Энэ үе хүрэтэр тэжээл бэлдэлгэ ба малай байрануудые үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлгэ дүүргэгдэдэг, малнууд хүсэ шадалаар һайн болодог, тиигээд зундаа бэлшэжэ таргалһан, үсөөн тоотой аад бүри хүндэ шэгнүүртэй малаар мяха тушаалгаяа дүүргэхэ арга колхозуудта олгодог байна. Ажахыда таараха талаарнь малнуудые (үсхэбэрилэгдэхэ, гаргашалагдаха гэхэ мэтээр) илгалга колхозуудта октябриин эхеэр дүүргэгдэдэг. Тиимэһээ, малажалдахи ажахын жэл октябриин нэгэнһээ эхилхэ ёһотой гэжэ тогтоохо хэрэгтэй.

Эхэ малнуудай тон олоороо һубайрдаг ушар, малнуудай, илангаяа залуу малай ехээр гарзалдаг ябадал малажал хүгжөөлгэдэхи эгээн ехэ дутуунуудай нэгэн болоно. Үнгэрэгшэ жэлдэ колхозуудай 100 эхэ мал бүриһөө гэжэ бодоходо: тугал — 1940 онойхиһоо 11 толгойгоор, хурьга — 27 толгойгоор, поршоонхо — 163 толгойгоор үсөөниие абаһан байна. Һүүлэй 2 жэлэй туршада Новгородско, Костромской, Курганска областьнуудай ба Алтайн хизаарай колхозууд гурбан тугал бүриин нэгые, Вологодско ба Ивановска областьнуудай

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ЭЛИДХЭЛЭЙ ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ

колхозуул — 1952 ондо хоёр хурьган бүхэнэй нэгые, Воронежско, Тамбовско, Ростовско областьнуудай колхозуул — табан хурьган бүхэнэй нэгые, тиихэдэ Белорусска ССР-тэ —дүрбэн поршоонхо бүхэнэй нэгые гарзалжа, гээлтэ хоролто болоһон байна.

Малажал хүгжөөлгые тон хангалтагүйгөөр хүтэлбэрилжэ байһан тухайда гэршэлхэ бусад олон жэшээнүүдые дурдажа болохо байгааб. Теэд, хэрэг ушарынь жэшээнүүдэй тоогоор болохогүй. Нэгэл ушар эли гэбэл: мүнөө тохёолдоод байһан зада-арһалгаһаань малажалаа гаргахын тулада бусад хэмжээнүүдые абахынгаа хажуугаар, малажал хүгжөөлгые хүтэлбэрилгын хэмжээ эрид дээшэнь үргэхэ шухала.

1954 ондо ашаг шэмэтэ бүхы түрэлэй малнуудай тооё нилээд нэмээн олошоруулха, тэрэшэлэн һү һаалга, нооһо хайшалан абалга, малнуудые шахалга ба бэлшээн таргалуулга нилээд үргэдхэхэ хэмжээ-абуулганууд тогтоолой проект соо хараалагдана.

Малай тооё олошоруулхаар, тэрэнэй ашаг шэмэ үгэлгэ дээшэлүүлхээр хараалагдаһантай дашарамдуулан, ерэхэ жэлдэ мяха бэлэдхэлэй ниитэ хэмжээе 4,1 миллион тонно хүрэтэр (1952 ондо 3 миллион тонно бэлэдхэгдэһэн юм), һү — 14,3 миллион тонно хүрэтэр (1952 ондо 10 миллион тонно бэлэдхэгдэһэн юм), үндэгэ —4,3 миллиард штук хүрэтэр (1952 ондо 2,6 миллиард штук бэлэдхэгдэһэн юм), нооһо—230 мянган тонно хүрэтэр (1952 ондо 182 мянган тонно бэлэдхэгдэһэн юм) ехэ болгогдохоор хараалагдана. Малажалай продуктнууд шэлэн, бүри дээшээ сэнгээр бэлэдхэгдэхэ юм гэжэ би хэлээ һэм.

Колхозууд ба совхозуудтахи малнуудта тэжээл хангалтые эрид шууд һайжаруулха шухала. Олохон районууд ба колхозуудтахи тэжээлэй базын һандагайралтань тон тэсэшэгүй болонхой.

Али бүхы тэжээлнүүдые үйлэдбэрилгэ үргэдхэхэ тухай асуудал зоной хүрьһэнэй ба климатическа байдалһаа дулдыдан шиидхэгдэхэ ёһотой. Гэхэ зуура, шэмэтэ тэжээлнүүдые үйлэдбэрилхэ хүдэлмэреэ бүхы хэмжээгээр үргэдхэлгэ хамаг зононуудта ёһо түрим болохо зэргэтэй. Тиимэ тэжээлтүйгөөр һү һаалгые эрид дээшэлүүлжэ шадахагүй. Центральна районуудта, жэшээнь, хартаабха, тэжээлэй ба сахарай свёкло, морковь, кабачки, тыква, турнепс, урда районуудта—тэжээлэй арбуза, тыква, кабачки, свёкло үйлэдбэрилгэ үргэдхэхэ шухала.

Силос болгогдохо кукуруза, наран сэсэг, тэжээлэй капуста ба бусад хэдэн культурануудые үргуулгада анхарал ехээр хандуулха хэрэгтэй.

Тэжээлэй тон шухала культура—кукуруза тухай тусгаар тэмдэглэхэ хэрэгтэй байна. Хүгжэһэн малажалтай хэдэн оронуудта кукурузын ехээр таригдадаг байһаниинь дэмы бэшэ юм. СССР-тэ, тон һайнаар ургадагшье районуудтамнай, кукурузэ тон бага талмай эзэлнэ.

СССР-эй олохон областьнуудта кукуруза ургуулха таатай зохид услови бии юм. Украинын колхозууд ба совхозуудта кукурузын ехэ ургаса абаһан олон жэшээнүүдые дурдажа болохо байна. Полтавска областиин Коминтернын нэрэмжэтэ совхоздо агроном нүхэр Таран квадратно-гнездовой арга хэрэглэн тарижа, бүри 1948 ондо нилээд ехэ талмай дээрэһээ гектар бүриин дунда жэшээгээр 70 центнер кукуруза ургуулһан юм. Днепропетровско областиин Чкаловай нэрэмжэтэ колхоздо (түрүүлэгшэнь нүхэр Щербина) кукурузын дунда жэшээнэй ургаса 5 жэл соо гектар бүриин 50 центнер болоһон байна. Днепропетровско областиин Лиховско районой «Красный партизан» колхозой, кукуруза ургуулгаар алдаршаһан мастер—Марк Евстафьевич Озерный гэгшын гайхамшаг дүй дүршэл тухай хэлэнэшьегүйб. Энэ хүн жэлһээ жэлдэ элбэг ехэ ургаса хуряадаг юм. 1949 ондо рекордно ургаса—гектарһаа 224 центнер кукуруза абаһан байгаа.

Москвско областиин байдал дээрэһээ харахада, кукуруза хадаа центральна районуудта силос болгохо ехэ ургаса үгэдэг байна. Квадратно-гнездовой арга хэрэглэн тарилга хэбэл, силослэгдэхэ зүйлнүүдые гектар бүриһөө 500 хүрэтэр ба дээшэшье центнер абаха дүүрэн арга боломжо бии. Жэшээлхэдэ, Москва шадарай «Путь новой жизни» колхоз, «Горки—II» гэжэ совхоз гектар бүхэнэй 700—800 центнерһээ доошо бэшэ, силос болохо кукуруза ургуулжа абаа. Хэрбээ олонхи колхозууд 700—800 бэшэ, харин адагтаа 250—300 центнершье ногоон зүйлые кукурузын тарилгын гектар бүриһөө абаа һаань, 1 гектар тарилгын бодомжоор, 225—260 килограмм сагаан тоһо абахын тула хүрэхэ байгаа.

Нютагуудтахи зарим хүтэлбэрилэгшэд малай тэжээлээр дутанабди гэжэ гомододог аад, кукурузын тарилга хороохо тухай асуудал табидаг байха юм. Тусхайлан хэлэбэл, манай украинска нүхэд тиигэһэн байгаа. Тэжээл болодог культурануудай тооһоо бүри ехэ ургасатай ямар культурые тэдэнэр нэрэлжэ болохо байгааб? гэжэ асуугдана.

Кукурузын таряа ехээр үйлэдбэрилдэг болохын, силослэгдэхэ кукуруза **ургуулха зоные нилээд үргэдхэхын тула** эрид шууд хэмжээ абаха шухала. Силослэгдэдэг кукурузын тарилгые центрально-хара хүрьһэтэ зоной ба хара хүрьһэгүй нютагуудтахи областьнуудай олонхидо, тэрэшэлэн Белоруссиин ба Прибалтийска республиканууудай районуудта таридаг болохо хэрэгтэй. Силослэгдэхэ кукурузын тарилга Уралай, Сибириин, Дальна Востогой урда районуудай, Казахстанай хойто районуудай колхозуудта, совхозуудта үргэдхэлгэ тон шухала удхашанартай. Силослэгдэхэ кукурузын, наран сэсэгэй ба бусад культурануудай тарилгые үргэдхэхэ зуураа, колхоз ба совхоз бүхэндэ үнеэн бүриин 5—6 тонно эрхим шанартай силос бэлэдхэхэ арга олгохо хэмжээтэйгээр силос дараха байрануудые бариха ябадал туйлаха хэрэгтэй.

Илангаяа центральна хара хүрьһэтэ ба хара хүрьһэгүй областьнуудай партийна органууд малай тэжээл болохо хартаабха тарижа ургуулгые хэрэгсээдэггүй ябадал эрид шууд зайсуулха ёһотой.

Юрын сабшалангууд ба бэлшээринүүдые ашаглалгын, һайжаруулгын хэрэг хангалтагүй байна. 1952 ондо колхозуудаар нэгэ толгой бодо мал бүридэ 9,6 центнер хүртэхэ үбһэн бэлдэгдэһэн байгаа, гэхэ зуура 1940 ондо 11 центнер бэлдэгдэһэн юм. Хээрын ба таримал ногоонуудай ургаса эрид дээшэлүүлхэ, люцернын, клеверэй, тимофеевкын, экспарцедэй тарилга бүхы хэмжээгээр үргэдхэхэ шухала. Урда районуудта суданка хэрэглэлгэ тушаа онсо анхарал хандуулагдаха ушартай, юундэб гэхэдэ суданка эрхим шанартай үбһэн болодог юм. Хойто ба центральна районуудта вико-овёсой холимог ногоон һайн тэжээл болодог.

Үнеэдэй һү шэмэ үгэлгые дээшэлүүлхэ үрэ ехэтэй хэмжээн болгожо, малые ногоон конвейертэйгээр лагерьта байралуулан тэжээдэг системые колхозууд болон совхозуудта үргэнөөр нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлхэ хэрэгтэй. Тэжээлэй бата бэхи база байгуулхын түлөө партийна, советскэ, хүдөө ажахын органуудай, хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй ёһотой һайнаар оролдоогүй һаань, малажалай хэрэг урагшаа дабшуулагдажа шадагдахагүй. Гэхэ зуура, олохон партийна ба советскэ хүдэлмэрилэгшэд тэжээл үйлэдбэрилгэ ба бэлдэлгэдэ юрэнхы хэрэгшэнгеэр хандадаг байна. Колхоз ба совхоз бүхэндэ энэ хэрэгые тодорхойгоор, үдэр бүри хүтэлбэрилхын орондо, зарим нүхэд штурм гаргалгаар, гоё үгэнүүдтэй декларацинуудаар һолидог байха юм.

Партиин Вологодско обкомой секретарь нүхэр Семин тэжээл бэлдэлгэтэй холбоотой зорилгонуудые шиидхэлгэ иимээр ойлгодог байба. Партиин обкомой пленум дээрэ элидхэл (тэрэнь хожом областной газетэдэ тунхаглагдаһан юм) хэлэхэ зуураа иигэжэ хэлэһэн байгаа: «Малажалдахи эхин шухала зүйл, үндэһэн шалтагааниинь тэжээлэй база бэшэ юм гэжэ үнэншэн ойлгохо хэрэгтэй. Түрүүшээр хүтэлбэри хангаха, удаа тээнь тэжээлэй база тухай хэлсэхэ». Нүхэр Семин үбһэ хуряалгаяа штурмын методээр 10—15 үдэр соо үнгэргэхэ гэжэ саашадаа дурадхаһан байха юм. «Бүгэдэниитын штурм хээл һаа, энэ байлдаанда илажа болохобди» гэбэ. «Бүхы хүдэлмэри эмхидхэхэ ба хүтэлбэрилхөөр колхозно гү, али районно штабуудые байгуулха» гэжэ нүхэр Семин эриһэн байна.

Үбһэ хуряалтые колхозууд-хоорондын ямар нэгэн һанаанһаа абтаһан штабууд хүтэлбэрилдэг байгаа һаань, партиин райкомууд, райисполкомууд хаана байнаб, тэдэнэй үүргэнь юуб гэжэ асуугдана. Партиин Вологодско обком ба облисполком тэжээл бэлдэлгые хүтэлбэрилхэ ябадалһаа өөһэдөө зайсаһан байна. Тэрээнһээ боложо область доторнь августын 25-най байдалаар хээрын ба таримал ногоотой 159 мянган гектарыньшье хуряагдаадүй, силос дараха түсэбынь оройдоо 57 процент дүүргэгдэһэн байха юм.

Тэжээлэй проблемые шиидхэнгүйгөөр малай ашаг шэмые дээшэлүүлгэ туйлажа шадагдахагүй. Колхозуудта һү һаажа абалга арба гаран жэлэй турша соо үнеэн бүриин 1000—1070 килограммһаа дээшээ гарадаггүй байһан тушаа саашадаа хамаагүйгөөр хандаха аргамнайгүй. Энэнь тон тэсэшэгүй ябадал гээшэ. «Карабаево», «Горки—II», «Лесные Поляны», «Холмогорка» гэжэ совхозууд, Костромской областиин «12-дохи Октябрь», Архангельска областиин «Новая жизнь» колхозууд гэхэ зэргын түрүү ажахынууд малнуудтаа шэмэтэ тэжээл элбэг ехээр үгэжэ, хэдэн жэлэй турша соо үнеэн бүриһөө дунда жэшээгээр 4500—5000—6000 ба бүришье олон килограмм һү һаадаг байна бшуу.

Гахайнуудые шахалгаяа бүхы хэмжээгээр үргэдхэхэ зэргээр гахайн ашаг шэмэ үгэлгые дээшэлүүлхэ асуудалда ехэ анхарал хандуулха хэрэгтэй, юундэб гэхэдэ гахай үсхэдэг ажалай продукцинь орондохи мяханай ресурснууд дотор зохихо һууриа үшөө эзэлээдүй байха юм. Гахай үсхэдэг ажалай валовой продукциин хэмжээн 1940 ондо 1,5 миллион тонно байһан аад, 1952 ондо 1,6 миллион тонно болоо.

Орон дотор нооһо үйлэдбэрилэн абалгые ехэ болгохо ябадал мүн лэ угаа ехэ удхашанартай. Хэдэн областьнууд ба районуудта хонидһоо нооһо ехээр хайшалжа абадаг болонхой. Ставропольско хизаарай колхозууд бүхы дээрээ 1952 ондо хонин бүриһөө 5,2 килограмм нарин нооһо хайшалжа абаһан байна. Тиигэбэшье, орон доторнай нооһо хайшалан абалга дутамаг байһаар. Казахска ССР-эй хүтэлбэрилэгшэд шангаар шүүмжэлэгдэхэ зэргэтэй. Республика доторнь мүнөө 17 миллион хонид ба ямаад бии, гэхэ зуура 1928 ондо 19 миллион үлүүтэй байһан юм. Нарин нооһотой хонидойнь тоо 1940 онойхиһоо 4 дахин үлүүтэйгээр олошороошье һаа, нооһо хайшалан абалгань дунда жэшээгээр 2,4 килограммһаа 1,9 килограмм хүрэтэрөө доошоо ороһон байна. Тиимэһээ, нооһо тушаалгын түсэб Казахстанда миил 60—70 процент дүүргэгдэдэгынь гайхалтай бэшэ.

Колхозуудта тэжээл бэлдэлгые механизацилгын хэмжээе улам дээшэлүүлхэ ябадал тэжээлэй асуудал шиидхэлгэдэ шухала удхашанартай. Үбһэ сабшалга ба тэжээл силослэлгые механизацилхын тула МТС-үүдэй хэдэг хүдэлмэриин хэмжээн һүүлэй гурбан жэл соо нилээд ургаа, гэбэшье тэжээл бэлдэхэ хүдэлмэридэ МТС-үүдэй хабаадалгын ниитэ хэмжээн тон бага ба таряанажалые механизацилха хэрэгтэ туйлагдаһан хэмжээнһээ ехээр гээгдэжэ үргэлжэлһөөр.

Үбһэ хуряалга ба һурилэлгые богонихон болзор соо дүүргэхэ хэрэгтэ анхарал табилга илангаяа шухала. Эдэ хүдэлмэриие унжагайруулбал, үбһэнэй шанар ехээр муудадаг. Хагдартараа байһан гү, али сабшагдаһанайнгаа һүүлээр удаан саг соо һурилэгдэнгүй орхигдоһон үбһэн хоол болохо эрхим шэмээ гээдэгынь бүгэдэндэ мэдээжэ. Үбһэ хуряалгаяа унжагайруулбал, **гектар бүриһөө нилээд** ехэ тэжээл дутуу абаха болонобди.

1954—1955 онуудта үбһэ сабшаха ба һурилхэ хүдэлмэри механизацилгын хэмжээе 80 процент хүрэтэр, үбһэ һурилэлгын—65 процент хүрэтэр, силос даралгын—75 процент хүрэтэр, силос болохо культурануудые, тэжээлэй корнеплодуудые тарилга ба рядууд-хоорондын элдүүрилгын—95 процент хүрэтэр дээшэнь болгохо гэжэ түлэблэгдэнэ. Сабшалан ба бэлшээри үндэһөөрнь һайжаруулхын тула МТС-үүдэй хэдэг хүдэлмэриие мүн лэ нилээд үргэдхэхөөр хараалагдана. Гэхэтэй хамта, малажалай фермэнүүдтэхи хүндэ хүдэлмэри механизацилгын хэмжээе бүхы аргаар ехэ болгохо хэрэгтэй.

Бүхы малнуудаа байраар хангалга имагта шухала байна. Центрсоюзай, тэрэшэлэн нютагуудтахи кооперативна ба гүрэнэй промышленностиин зүгһөө барилгын материалнуудые колхозуудта худалдалга бүри ехэ болгохо хэрэгтэй. Шухала болоһон ушарта, өөһэдынгөө хэрэглэл хангахын тула өөһэдын хүсэ ба зөөреэр хирпиисэ, черепиисэ ба извёстко үйлэдбэрилхыень колхозуудта һанамжалан дурадхаха хэрэгтэй.

Ниитын малажалай гээгдэлгын шалтагаанууд ба тэрэниие хүгжөөхэ арганууд тухайда энэнэй урда тээ хэлэгдэдэг байгаа. Энэ гол шухала зорилгомнай болоно. Гэбэшье, колхозно үрхэтын өөрын мэдэлдэ байһан малнууд тухайда мартаха ёһогүйбди. Энэ хэрэг мүн лэ хангалтагүй байна. Дайнай урда тээхи хэмжээтэйнь жэшэбэл, хүн зоной өөрын мэдэлдэ байһан үнеэдэй тоо 6,5 миллион толгойгоор хороһон байха юм. Үнеэгүй колхознигуудай ажахын тоо 45 процент хүрэтэрөө нэмээ.

Хүдөө ажахын налог тухайда СССР-эй Верховно Соведэй һаяшаг баталан абаһан шэнэ Хуули хадаа малтай бололгодо колхознигуудай урмашалые дээшэлүүлхэ услови хангаа. Нютагуудтахи партийна, советскэ ба хүдөө ажахын органууд ниитын малажал хүгжөөхэтэеэ хамта, өөрынь мэдэлдэ байһан мал тушаа колхознигой интересые хаһадаг буруу практикые эсэслэн усадхаха ёһотой. Партиин политикые, Советскэ гүрэнэй политикые ойлгодоггүй хүнүүд лэ хүдөө ажахын артелиин Уставаар хараалагдаһан нормын хэмжээн соо колхозно үрхэтын өөрын мэдэлдэ ашаг шэмэтэ малтай байлгые социалистическэ байгуулалтада аюултай шэнгеэр һанажа болохо гээшэ. Тэрэшэлэн хүдэлмэришэн ба албахаагшын өөрынгөө мэдэлдэ малтай байхань эшхэбтэр шэнгеэр ойлгодог буруу һанал бодолые усадхаха хэрэгтэй.

Колхознигуудай, хүдэлмэришэдэй ба албахаагшадай өөрынгөө мэдэлдэ малтай бололго тушаа дурадхагдаһан хэмжээнүүд колхозуудтахи, совхозуудтахи ниитын малажал хүгжөөхэ хэрэгтэ анхаралаа һуларуулха гэһэн удхатай яашье бэшэ юм.

Ниитын малажал хүгжөөлгын зам хадаа малажалай проблемые шиидхэлгын гол шухала зам байгаа, шухала зам байһаар. Ниитын малажалай хүгжэлгын хэмжээн тон дээрэ гаража, малажалай продуктнуудые колхознигой хэрэглэлгэнь ниитын ажахыгаар сүм хангагдадаг болохо саг ерэхэ, тиихэдэ колхознигой өөрынгөө мэдэлдэ мал барижа байхань ашаггүй болохо.

Мүнөөдөө тиимэ болоодүй хадань, малажалай продуктнууд тушаа бүхы хүн зоной, тэрэ тоодо колхознигуудай эрилтые ниитын малажалай үшөө хүсэд хангадаг болоодүй туладань, колхозно үрхэтын өөрынгөө мэдэлдэ малтай байлга ниитын малажалда һаад ушаруулхагүй, харин туһа дүхэм болохо, тиимэһээ колхознигуудта, мүн колхозууд ба гүрэндэ ашагтай туһатай байна.

Тиимэл ушарһаа малажалаа саашадань хүгжөөхэ хэрэгтэ нимэ юумэ хэхэ шухала гэбэл:

малажал хүгжөөлгые хүтэлбэрилхэ хүдэлмэреэ эрид һайжаруулха, фермэнүүд дээрэ хүдэлмэрилхэ саг үргэлжын һайн кадрнуудые шэлэжэ табиха;

ниитын малажал хүгжөөлгэдэ колхозуудай ба колхознигуудай экономическа урмашалые бүри ехэ болгохо;

ниитын малнуудай, илангаяа үнеэдэй тооё олошоруулха, 1954 ондо ехэ амжалта туйлаад байхаар бодомжолон, малай ашаг шэмэ үгэлгые дээшэлүүлхын тула шухала хэмжээнүүдые абаха;

ниитын малажалай тэжээлэй базые бэхижүүлхэ, бүхы малнуудаа бардам хүрэхэ тэжээлээр хангаха; тэжээл бэлдэлгын ба фермэнүүдтэхи хүндэ хүдэлмэри механизацилгын хэмжээе дээшэлүүлхэ, ниитын бүхы мал һүрэгтэ эрхим һайн байрануудые бариха, малай тэжээбэри ба харууһые һайжаруулха;

ашаг шэмэтэ малтай бололгодонь колхознигуудта туһалха.

Нүхэдүүд! Малажалые түргэнөөр хүгжөөлгэ орондомнай имагта шухала удхашанартай, энэ хадаа хүдөө ажахы тушаа партиин ба гүрэнэй бэелүүлхэ тон хойшолуулашагүй шухала зорилго болоод байна. Ехэ ба орёо нарин хүдэлмэри хэхэ ушартай болоод байнабди. Зүгөөр, бэрхэшээлнүүдэй хэды ехэ байбашье, энэ хэрэгээ амжалтатайгаар дүүргэжэ, ойрын хоёр—гурбан жэл соо малажалай продуктнуудые бүри ехээр үйлэдбэрилдэг болохо ябадал туйлаха ёһотойбди.

3. Хартаабха ба овощь үйлэдбэрилгые ехэдхэлгэ тухай, тэдээниие бэлэдхэлгэ тухай

Шиидхэгдэхэ ёһотой хойшолуулагдашагүй удаадахи асуудал гэхэдэ, хартаабха ба овощь үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ тухай асуудал болоно. Хартаабха ба овощь хэрэглэлгэ тон ехээр ургаа, тиимэһээ тэдээниие үйлэдбэрилгын мүнөөнэй хэмжээн тон бага гэжэ мэдэрхэ хэрэгтэй. Һүүлэй жэлнүүдэй туршада эдэ культурануудай ургаса ба валовой суглуулбари ехэдхэгдээгүйһөө гадна, харин үнгэрхэдөө бага боложо байна. Овощной культурануудые тарилгын талмайнууд 1940 онойхитой сасуулхада, 250 мянган гектараар хороо. Хартаабхын талаар тарилгын талмай орон дотор бүхы дээрээ ехэ болоо, гэбэшье, зарим областьнуудта тэдээнэй хэмжээ дайнай урда тээхи хэмжээндэ холо хүрөөгүй. Новгородско областиин колхозуудта хартаабха тарилгын талмайнууд дайнай урда тээхи хэмжээнэй 38 процентнь, Велико-Лукска—59, Смоленскэ —61 процентнь болоно.

Гэбэшье, олон районуудта ургасын доошолуулагдаһан, тэрээнһээ боложо, хартаабхын валовой суглуулбариин багадхагдаһан ябадал илангаяа ехээр һанаа зобооно.

Хартаабхын валовой суглуулбариие багадхалга, овощь багаар үйлэдбэрилгэ хадаа городууд болон промышленна центрнүүдэй ажалшадые эдэ продуктнуудаар, тиихэдэ эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудые түүхэй эдээр хангалгые һайжаруулха хэрэгтэмнай бидэндэ ехэ һаад хэнэ. Хартаабхын дутагдал, минии дээрэ хэлэһэнэй ёһоор, малажал хүгжөөлгэдэ мууса нүлөөлнэ.

Туйлай ехэ арга боломжонуудай бии байтар колхозуудта хартаабха ба овощь үйлэдбэрилгын һүүлэй үедэ ургаагүй, тиихэдэ олон районуудта үнгэрхэдөө хороогдоһон ябадалые юугээр тайлбарилхаб?

Хартаабха ба овощь үйлэдбэрилгын гээгдэлэй шалтагаануудай нэгэниинь хадаа, эдэ культурануудые хүгжөөлгэдэ колхозууд болон колхознигуудай материальна урма хэшээлэй бага байһан ушар болоно. Хэрбээ бусад культурануудай—хлопогой, сахарна свёклын, сайн, цитрусова культурануудай үйлэдбэрилгые ехэдхэһэнэй түлөө материальна урмашуулгын бүхэли системын манайда бии байхада, хартаабха ба овощиин талаар тиимэ юумэ мүнөө хүрэтэр байнагүй. Бэлэдхэлэй сэнгүүдэй бага байһан ябадал, тушаалгын нормонуудые гаргалгада бэлэдхэлэй органуудай буруугаар хандалга, тусхайлхада, пригороднэ районуудай ба эдеэ хоолой промышленностиин зононуудай колхозуудта тус нормонуудые ехэдхэлгэ, түрүү колхозуудта бүри ехэ нормонуудые тогтоолго хадаа эдэ культурануудай үйлэдбэрилгые ехэдхэлгэдэ колхозуудай урмашалые буруулдаг байгаа.

Дурсагдаһан дутагдалнуудые заһаха, колхозуудта хартаабха ба овощь үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ талаар материальна ехэхэн урмашуулганuудые байгуулха шухала. Тиимэ урмашуулганууд юуб гэхэдэ, хартаабха ба овощиин бэлэдхэлэй сэнгүүдые дээшэлүүлхэ, уялгата ёһоор тушаалгын нормонуудые доошолуулха, дээшэлүүлэгдэһэн сэнгээр худалдан абалгые үргэдхэхэ, хартаабха ба овощной культурануудай талаар удельнэ ехэ хэмжээтэй колхозуудта орооһо тушааха талаар хүнгэлэлтэнүүдые олгохо ябадал болоно.

Гэхэ зуура, бэлэдхэлэй сэнгүүдые дээшэлүүлгэ тушаа бидэнэр хэгдэжэ болохо юумые бултыень хээбди гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Хартаабха ба овощиин бэлэдхэлэй сэнгүүдые саашадань дээшэлүүлхэ арга байхагүй. Хэрбээ бидэнэрэй энэ замаар саашаа ябаа хадамнай хартаабха ба овощь худалдалга гарзатай болохо байна. Тиигэбэл, Парти ба Правительствын хэлбэришэгүйгөөр ябуулжа байгаа, хартаабха ба овощьнуудай розничнo сэнгүүдые химдаруулхын орондо, харин тэдэниие дээшэлүүлхэ хэрэгтэй болохо байна, арадта энэ ашагтай бэшэ. Парти ба Правительствын энээниие хэхэ ёһошьегүй, хэхэшьегүй байһаниинь ойлгосотой.

Тиимэһээ үшөөл тон бага байгаа ургасые дээшэлүүлхын тулада манай бүхы хүсэлэлгые зорюулха гээшэ гол шухала байна.

Гэхэтэй хамта, тэрээниие дээшэлүүлгын арга боломжонууд туйлай ехэ. Дундуур ябадаг колхозуудай гектарһаа 140—150 центнер хартаабха абадаг байхада олон зуун түрүү колхозууд 200—300 центнер хуряана. Хүдөө ажахын олон мянгаад түрүүшүүл бүри гайхамшагта ехэ амжалтануудые туйлаа. Украинска колхозница Марта Худолий гектарһаа 800 центнер, Московско областиин колхозницанууд нүхэд Дианова, Кожуханцева гэгшэд тус бүридөө 500 гаран центнер хартаабха абаһан байна.

Хэрбээ ерэхэ жэлдэ бүхы колхозуудта хартаабхын ургасые дундуур ябадаг колхозуудай хэмжээндэ хүрэтэр ургэжэ шадаа хадамнай хартаабха үйлэдбэрилгэ нилээд ургаха байна, энэ зорилго дүүргэгдэжэ гүйсэд боломоор. Энээн дээрэһээ харахада, хартаабха ба овощьһоо оруулагдаха доходуудые дээшэлүүлгын гол эшэ үндэһэниинь ургасые дээшэлүүлгэдэ байна. Энээнэй тулада түбхын түрүүндэ хартаабха ба овощной культурануудай тарилга, һуулгалга, элдүүрилгэ ба хуряалгые бүхы хэмжээгээр механизацилга хангаха хэрэгтэй. Хэрбээ ороолото культурануудай тарилга ба хуряалгын гол хүдэлмэринүүдэй гүйсэд шахуу механизацилагдаһан байхада колхозуудта хартаабха һуулгаха хүдэлмэри үнгэрэгшэ жэлдэ оройдоо 11 процент, тиихэдэ хуряалга—6 хүрэхэгүй процент механизацилагдаһан байгаа.

Хартаабха үйлэдбэрилгые механизацилха асуудал хадаа түбхын түрүүндэ тэрээниие һуулгалгын арга дүй тухай асуудал болоно. Хэрбээ бидэнэр рядууд хоорондын элдүүрилгые гүйсэд механизацилха арга олгогшо, хартаабха ба овощь һуулгалгын бүри прогрессивнэ арга дүйдэ шэлжэн ороогүй һаа, бидэнэр механизациин проблемые шиидхэхэгүй байнабди. Манайда тиимэ арга дүй бии гээшэ гү? Бии даа. Энэ хадаа квадратно-гнездовой арга болоно. Түрүү колхозууд энээниие үнинэй хэрэглэнэ. Московско областиин Серпуховска районой Сталинай нэрэмжэтэ колхоз бүри 1943 ондо хартаабхые квадратно-гнездовой аргаар һуулгажа эхилээ һэн. Һүүлэй жэлнүүдэй туршада энэ шэнэ аргын үлэмжэ һайниие ойлгоһон олон колхозууд тэрээниие үргэнөөр хэрэглэдэг болоо. Жэшээлхэдэ, Московско областьдо үнгэрэгшэ хабар хартаабхын ехэнхи хуби иимэ аргаар һуулгагдаа. Шэнэ арга сохом юугээрээ һайн бэ? Тус арга хадаа тарилгые механизированнээр, элдүүрилгые хүндэлөөшэнь ба утаашань хэхэ, тарилгые харууһалгада гар ажал гаргалгые эрид доошолуулха арга олгодог. Гэхэтэй хамта, ургамалнуудай хүгжэлгэдэ илангаяа һайн условинууд, тиимэ болохолоороо, үндэр ургаса абаха условинууд байгуулагдадаг байна.

Зарим жэшээнүүдые харуулхамни. Московско областиин Раменска районой «Вперед к коммунизму» колхоз тарилгын 920 гектар талмайтай. Эндэ пропашной культуранууд 460 гектарта, тэрэ тоодо хартаабха —277 гектарта ба овощной культуранууд—120 гектарта таригдана. Колхоздо ажал хэхэ шадабаритай 321 колхозник бии, тэдээн сооһоо 160-ниинь газар элдүүрилгэдэ хүдэлмэрилнэ. Тиин газар элдүүрилгэдэ хүдэлмэрилдэг нэгэ колхознигто 3 шахуу гектар пропашной культуранууд хүртэнэ. Колхознигууд морииной-гарай ажалаар энэ талмайе һайнаар элдүүрилжэ, үндэр ургаса абажа шадаха аал? Шадахагүйнь сохомтой. 1951 онһоо эхилэн колхознигууд хартаабхые квадратно-гнездовой аргаар һуулгажа эхилээ. Квадратно-гнездовой һуулгалгын машина тэрэ үедэ байгаагүй. Тэрэ машина имагта туршагдажа байһан юм. Культиватор хэрэглэн һуулгаха гэжэ шиидэһэн байгаа. Машинагүйгөөр гарааршье һаань, квадратно-гнездовой аргаар һуулгаха хэрэгтэй гэжэ колхознигууд зүб бодоһон байгаа. Һуулгалгада ехэ ажал гаргашалаашье һаа, механизированнэ элдүүрилгын услови байгуулһаниинь дээрэ байгаа. Элдүүрилгые механизацилжа, колхоз ургасые эрид дээшэлүүлээ. 1952 ондо квадратно-гнездовой аргаар һуулгаһан хартаабхын ургаса гектарай 167 центнер, тиихэдэ юрын аргаар һуулгагдаашынхиинь оройдоо 80 центнер болоһон байна.

Мүнөө жэлдэ энэ колхоздо хартаабха бүхы шахуу талмай дээрэ квадратно-гнездовой аргаар һуулгагдаа. Колхоздо дүрбэн рядна машинаар квадратно-гнездовой аргаар нэгэ гектарта һуулгалгада 1 хүн-үдэр гаргашалагдаһан ба нэгэ гектар хартаабхада рядууд хоорондын тракторна элдүүрилгые хоёр шэглэлээр гурба дахин хэлгэдэ оройдоо 0,6 хүн-үдэр гаргашалагдаһан байна. Тиин квадратно-гнездовой арга хэрэглэхэдэ, нэгэ гектар хартаабхые һуулгалга ба элдүүрилгэдэ оройдоо 1,6 хүн-үдэр гаргашалагдаа, тиихэдэ юрын аргаар һуулгахада энэ хүдэлмэридэ 30 гаран хүн-үдэр гаргашалагдадаг байна. Хартаабхые квадратно-гнездовой аргаар ургуулгада гаргашалагдаһан нэгэ хүн-үдэртөө колхоз 23 центнер, тиихэдэ юрын аргаар ургуулхадаа—оройдоо центнер хахад хартаабха абаһан байна.

Хартаабха һуулгадаг машинын һайнаар шудалагдаад байхада ажалай бүтээсэ бүри дээшэлхэ байна. Энэ машина мэргэжэлтэй хүдэлмэрилэгшэдые эринэ. Иимэ хүнүүд манайда ургажа байна. Техникые шудалаад, гайхамшагта амжалта туйлаһан машинистнууд олон болонхой. Московско областиин Раменскэ районой «Путь к коммунизму» колхоздо машинист нүхэр Акимфеев хартаабха һуулгадаг дүрбэн рядна машинаар үдэрэй бүтээсые нормын ёһоор 8 гектарай орондо 12,4 гектарта хүргөө. Хэрбээ машинада 8 хүнэй хүдэлдэг байһые

(*Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта*)

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ЭЛИДХЭЛЭЙ ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ

хараадаа абаа хада, нэгэ хүндэ үдэрэй нэгэ хахад гектар һуулгагдаһан хартаабха хүртэхэ байна! Московско областиин Бронницко районой Ворошиловай нэрэмжэтэ колхоздо машинист нүхэр Редькин дүрбэн рядна машинаар халаан соо бүтээсэеэ 10—11 гектарта хүргөө. Квадратно-гнездовой арга хэды шэнээн аша үрэ олгоно! Энэ аргые үйлэдбэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлхэ зорилго табигдана.

СССР-эй Хүдөө ажахын ба бэлэдхэлэй министерствын хүтэлбэрилэгшэд энэ хэрэгтэ буруу позици баримтална гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тэдэнэр хартаабхые квадратно-гнездовой аргаар тарилгые хартаабха һуулгадаг машинануудай тоотой зохилдуулан түсэблэнэ. Тиихэдэ манайда машинанууд үшөөл үсөөн туладань министерствын дурадхалай ёһоор талмайнуудай оройдоо хахадынь шэнэ аргаар тариха хэрэгтэй болоно. Энээниие зүбшөөжэ болохогүй. Квадратно-гнездовой арга хадаа тусхай машинагүй байхадамнай колхозуудта бии болоо һэн гэжэ һануулха хэрэгтэй. Гэбэшье, энэ арга түрүү колхозуудта хэрэглэгдэжэ, ехэ ашаг үрэ үгэдэг байгаа. Бидэнэр хойшодоо хартаабхые заатагүй квадратно-гнездовой аргаар һуулгаха ёһотойбди. Промышленность болбол хартаабха һуулгадаг машинануудые бүтээн гаргалгые эрид мүнөө ехэдхэжэ байна. Гэбэшье, тэдэ үшөөл дутаха юм. Хартаабхые культиватор хэрэглэн, плуг хэрэглэн тариха, тиихэдээ, квадратно-гнездовой арга хэрэглэхэ хэрэгтэй болоно. Бидэнэр хэрбээ энээниие бэелүүлээд байбал, хартаабхын элдүүрилгые механизацилха байнабди, тиин хартаабхын ургаса бүри ерэхэ жэлдэ эрид дээшэлхэ гэжэ этигэжэ болоно.

Хартаабха тарилга культиватор ба плуг хэрэглэн, квадратно-гнездовой аргаар гараар хэгдэдэгынь мэдээжэ. Энэ хадаа хартаабхын хүрэнгэтэй хамта тэрээниие тариһан нүхэрүү наг шэбхэ хэлсэхэ арга олгоно, энэнь ургасые дээшэлүүлгэдэ туйлай ехэ удхашанартай. Раменска районой мүнөөхи «Вперед к коммунизму» колхоздо культиватор хэрэглэн эльһэлиг хүрьһэндэ хартаабха һуулгаха зуураа, нүхэнүүдтэнь наг шэбхын ба минеральна үтэгжүүлгэнүүдэй холисо 0,5 килограмм хэмжээтэйгээр оруулагдаһан байна. Гектар бүриин 156 центнер ургаса абтаа. Тарилгын нүхэнүүдтэ үтэгжүүлгэнүүдые оруулгын арга хадаа тэдээниие ашаг ехэтэйгээр хэрэглэхэ арга олгоно. Тиимэ ургаса хангахын тулада дунда жэшээгээр хүрьһэндэ 30—40 центнер наг шэбхэ оруулха хэрэгтэй байха байгаа, тиихэдэ нүхэнүүдтэ оруулхада оройдоо 10 тонно хэрэгтэй болодог. Колхоз ба совхоз бүхэн хартаабхые культиватор ба плуг хэрэглэн, квадратно-гнездовой аргаар, нүхэнүүдтэнь наг шэбхэ ба минеральна үтэгжүүлгэнүүдые нэгэ доро оруулалсан һуулгаха аргатай. Эндэ бүхы юумэ хүтэлбэрилэгшэдһөө, шэнэ аргын удхашанарые тэдээнэй ойлгоһонһоо, тэдээнэй оролдосоһоо, хүнүүдые зүбөөр хубаарилан табиха, полинуудые тэмдэглэхэ ба бусад хүдэлмэринүүдые тэдээнэй эмхидхэжэ шадаһанһаа дулдыдаха байна.

Үрһэ хүрэнгэ тухай хэлэхэ хэрэгтэй. «Муу хүрэнгэһөө һайн үрэ бү хүлеэ» гэһэн арадай сэсэн оньһон үгэ бии. Манайда хартаабхын үрһэ хүрэнгэдэ хайша хэрэгээр, заримдаа бүри гэмтэ муухайгаар хандадаг ябадалай байһаниинь гэмшэлтэй. Олон колхозууд ба совхозууд муу үрһөөр, тиихэдээ тарилгын нормые гүйсэд бэшээр таридаг байна. Гэхэтэй хамта, хартаабхада тарилгын нормые баримталха гээшэ тон ехэ, олон ушарта үндэр ургаса абалгада шиидхэхы удхашанартай байдаг. Жэшээлхэдэ, Московско областиин түрүү колхозууд гектарта 3—4 тонно тарина. Һайнаар харууһалаад байхадаа тэдэнэр гектарһаа 20—25 тонно ургаса абана. Хүтэлбэрилэгшэдэй хэрэгсээдэггүй дээрэһээ олонхи колхозуудай гектарта нэгэ—нэгэ хахад тонно хартаабха таридаг байһаниинь гэмшэлтэй. Тиимэ нормотойгоор, угайдхадаа муу, жэжэ үрһөөр таряад, үшөө муугаар элдүүрилээд байхадаа, хартаабхын үндэр ургаса хүлеэжэ болохогүй байһаниинь сохомтой.

Ажалые саашадаа иимээр эрхилжэ болохогүй. Дутуу нормоор таригшад хадаа колхозуудые бага ургаса абаха ябадалда зорюута хүргэнэ гээшэ, тиимэ хүдэлмэрилэгшэдые шанга харюусалгада хабаадуулха хэрэгтэй. Колхоз бүхэн хартаабхын өөрын үрһэтэй байха, тэрээниие сентябрьда, тэрээнһээ яашье хожом бэшэ, тиихэдэ ургасаар тон һайн участогуудһаа хааха ёһотой. Энэ үедэ хартаабха хуурай байдаг туладаа һайнаар хадагалагдадаг. Хартаабхын үрһэ хааха ябадалые хуряалгын һүүлшын үдэрнүүд хүрэтэр удааруулдаг ябадалые усадхаха хэрэгтэй. Хуряалга хадаа олон ушарта октябриин һүүл хүрэтэр, заримдаа ноябрь хүрэтэршье унжагайруулагдадаг байна. Шабар шабхын үе орожо, хүйтэржэ эхилһэн хойно колхоз үрһэеэ хаагаагүй байдаг ушар бии. Тиимэһээ үсөөн бэшэ ушарта хүлдэн татаһан, хатаагдаагүй хартаабха үрһэн болгогдожо хаагдана. Хадагаламжынгаа газарые хабар нээхэдэнь хартаабхынь хахад гуташаһан байдаг. Хэрбээ колхоз ба совхоз бүхэндэ хартаабхын үрһэнэй сентябрьда хаагдадаг байбал, — бидэнэр энээниие заатагүй туйлаха ёһотойбди, — хабар болоходо манайда хүрэнгын һайн хартаабха хүсэд хүрэхөөр бии байха байна. Эртэ эдеэшэдэг сортнуудай хартаабха тарилгын талмайе нилээд ехээр үргэдхэхэ, тиихэдэ урда районуудай условинуудта хартаабхые академик Т. Д. Лысенкын методээр зун һуулгалгада ехэ анхарал хандуулха хэрэгтэй.

Нүхэдүүд! Арадай ажахыда хартаабхын удхашанар туйлай ехэ. Энэ хадаа эдеэ хоолой үнэтэ продукт байхаһаа гадна, мүн спирт, крахмал болон бусад зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэдэ түүхэй эд болодог байна. Талмайн единицэһээ хартаабха болбол орооһото культурануудта орходоо 4 дахин тухай ехэ спирт үгэдэг. Хартаабха малда, гол түлэб гахайда ба һүнэй малда, мүн шубуу эдеэлүүлхэдэ тон һайн тэжээл мүн.

Академик Д. Н. Прянишковай гаргаһан мэдээнүүдэй ёһоор, нэгэ пүүд гахайн мяха үйлэдбэрилгэдэ 10 шахуу пүүд хартаабха гаргагдадаг байна. Гектар дээрэ хэрбээ 15 тонно хартаабха ургуулаад байбал, рациондо орооһо багаар нэмээгээд, 90 хүрэтэр пүүд гахайн мяха үлүү ехые абажа болохо байна. Хэрбээ үнеэдые хартаабхаар эдеэлүүлгэ эмхидхээд байбал, һү ба тоһо ехые абажа болохо байна.

Хартаабха үйлэдбэрилгые ехэдхэхэ зорилго хадаа хүдөө ажахые саашадань хүгжөөлгэдэ гол зорилгонуудай нэгэниинь боложо табигдана. Гүйсэд хүрэхэ хэмжээнэй хартаабхатай байбал бидэнэр гахайн мяха, һү, һүнэй тоһо үйлэдбэрилгые ойрын хоёр жэлэй туршада нилээд ехэдхэжэ шадаха байнабди.

Хартаабха ба овощь үйлэдбэрилгэдэ центральна хара бэшэ хүрьһэтэ районуудай үүргэ тушаа онсо тогтохо хэрэгтэй. Хартаабхын үндэр ургаса туйлаха хэрэгтэ илангаяа таатай зохид условинуудтай Московско, Ленинградска, Рязанска, Тульска ба зарим бусад областьнууд, Белорусска, Латвийска, Литовско ба Эстонско республиканuудые хараадаа абанаб. Эдэ областьнуудай хартаабха ба овощь багаар үйлэдбэрилдэг байһаниинь гэмшэлтэй.

Мүнөө үе хүрэтэр хүдөө ажахын органууд овощной культурануудай тарилгые буруугаар түсэблэдэг байгаа. Хэрбээ район 100 гектар капуста тариха даалгабари абаад байгаа һаа, тэрэ хадаа энэ даалгабариие заатагүй бүхы колхозуудай дунда хубаадаг байгаа. Үгэрсэ, помидор ба бусад культурануудай талаар мүн лэ тиигэдэг байгаа. Энэ хадаа экономическа тон буруу принцип мүн. Овощь тусхай условинуудые ба тусхай хүрьһэнүүдые эридэг. Овощной культурануудай олонхинь, илангаяа капуста шиигтэй доро газарта илангаяа ехэ ургаса үгэдэг байна. Манайда нуга газарта, уһанда дүтын колхоздо ба мүн тиимэ газаргүй колхоздошье адли даалгабари үгтэнэ. Колхозууд капуста ба овощной бусад культурануудые эдээндэ таарамжагүй газарта тариха баатай болоно. Тиимэ колхозууд ажалай ба материальна тон ехэ гаргаша хэбэшье, тон бага ургаса абана.

Овощной культурануудай тарилгые яажа хубаарилхаб? Овощной культурануудые ургуулгада газарайнь эгээн таарамжатай районуудта тэдэ культурануудые нэлэнхы ехээр таридаг болоо һаа энэ зорилго эгээн зүбөөр шиидхэгдэхэ болоно. «Колхозуудта овощной культурануудай тарилгые нэлэнхы ехэ болгохо ба элдүүрилгыень механизацилха тухай» тогтоолой проектые Правительствын үзэмжэдэ табиһан Московско областиин партийна ба советскэ организацинууд эгээ тиимэ замда ороһон байна. Московско область тушаа табигдаһан дурадхалнуудые Правительство хаража үзөөд, баталаа. Областиин колхозуудта мүнөө овощь, түрүүшын ээлжээндэ капуста үйлэдбэрилгэ энээндэ эгээ зохистой газарнуудта — гол мүрэнүүдэй нуганuудта нэлэнхы ехээр таригдаха байна.

Хэрбээ урдань Московско областьдо 1373 колхоз овощь таридаг байгаа һаа, мүнөө товарна овощь үйлэдбэрилгэ гол түлэб 252 колхоздо, тэдээн сооһоо 141 колхозой нуга газарнуудта таригдаха байна. Москва, Ока, Яхрома, Клязьма ба бусад мүрэнүүдэй нугануудта овощной культурануудые тарилгын талмайнууд 1952 ондо 6 мянган гектар байһанаа 1954 ондо 12 мянган гектар хүрэтэр үргэдхэгдэхэ юм. Овощной культурануудые зарим газарта нэлэнхы ехээр таридаг болоһоной ба тэдээнэй ургасые дээшэлүүлһэнэй эсэстэ Московско область областной үйлэдбэриин ашаар капустын, морковиин, столовын свёклын талаар Москва городой ба областиин городуудай хүн зоной эрилтые дүүрэн шахуу ба помидор болон үгэрсын талаар нилээд ехээр хангаха ёһотой.

Овощной культурануудые зарим газарта нэлэнхы ехээр таридаг болохо асуудалые бусад областьнууд, хизаарнууд ба республиканuудта москвагайхидай жэшээгээр шиидхэхэ зэргэтэй.

Овощь үйлэдбэрилгые ехэдхэлгэдэ рядууд хоорондын элдүүрилгые механизацилга онсо ехэ удхашанартай. Олонхи колхозуудта овощной культурануудай тарилгын мүнөө хүрэтэр гол түлэб гараар элдүүрилэгдэдэг байһан ябадалые нормальна бэшэ гэжэ тоолохо хэрэгтэй. Овощной хэдэ хэдэн культурануудые тарихадаа квадратно-гнездовой арга хэрэглэдэг боложо яахадаа болохогүйб? Иимэ асуудал министерствын хүтэлбэрилэгшэдэй урда табигдана, тэдэнэр иигэжэ харюусана: квадратно-гнездовой аргаар тариха машинанууд үгыл. Гэбэшье, энэ хүндэтэй баримта бэшэл! Юуб гэхэдэ, капуста болон помидорой рассада мүнөө заатагүй гараар һуулгагдана. Тиимэһээ тэрээниие квадратна аргаар һуулгахадаа ажалта үдэрнүүдые нэмэжэ гаргаха оройдоо хэрэггүйл. Энэ аргаар һуулгалгада хэды ажалай ехээр гаргагдаашье һаа, удаадахи хүдэлмэринүүдэй үедэ колхоз шүүхэ байна. Ургамалнуудые квадратна аргаар һуулгаад байхадаа, бидэнэр ряд хоорондын элдүүрилгые тракторнуудаар, хэрбээ прицепной зэр зэмсэгүүдэй үгы һаа, морин культиваторнуудаар механизацилха арга боломжо олохо байнабди. Саг соонь элдүүрилгэ хадаа ургасын талаар найдабаритай шүүбэри мүн. Иимэһээ 1954 оной хабар капустые, помидорые, хүхэ баклажаниие квадратно-гнездовой аргаар һуулгаха хэрэгтэй. Үгэрсые, кабачкиие, тыквые, арбузые квадратно-гнездовой аргаар һуулгаха хэрэгтэй.

Рассадые торф нэгшээгдэмэл горшоогхонууд соо ургуулга хадаа овощной культурануудай ургасые дээшэлүүлгын шухала арга зэбсэгүүдэй нэгэниинь мүн. Энэ үнэтэ дурадхалые 20 гаран жэлэй урда тээ профессор Эдельштейн оруулһан юм. Рассадые торф нэгшээгдэмэл горшоогхонууд соо хаа хаанагүй ургуулхын тулада хүдөө ажахын органуудай юушье хээгүй шахуу байһаниинь гэмшэлтэй. Энэ метод хэрэглэһэн газарта гайхамшагта үрэ дүн туйлагдана. Московско областиин Мытищинскэ районой «Память Ильича» колхоз торф нэгшээгдэмэл горшоогхонууд соо ургуулагдаһан рассада тарижа, 13 жэлэй турша соо жэл бүри дунда зэргээр гектарай 447 центнер эртын капустын ургаса абаһан байна. Торф нэгшээгдэмэл горшоогхонуудые хэрэглэһэнэй ашаар колхознигууд капустын ургасые гектар бүриин 100 центнерээр ехэдхээ.

Москва шадар Горькиин нэрэмжэтэ совхоз бии, тэндэ агроном нүхэр Филатов хүдэлмэрилнэ. Энэ хадаа өөрынгөө хэрэгтэй ёһотой үүсхэлшэ юм. Торф нэгшээгдэмэл горшоогхонууд соо рассада ургуулан, тэрэ хадаа эртын овощьнуудай үндэр ургаса абаха ба тэдээнэй гектар бүриһөө ехэ доход оруулха ябадал туйлаа. 1953 ондо совхоздо эртын капустые июниин 25-һаа, сэсэгтэ капустые июниин 11-һээ эхилэн сутлуулжа ба гүрэндэ тушаажа захалһан байна. Эртын капустын дунда зэргын ургаса 298 центнер, тиихэдэ сэсэгтэ капустынхинь — 241 центнер болоо. Эртын капустын нэгэ гектарһаа 65 мянган түхэриг, тиихэдэ сэсэгтэ капустын гектарһаа 82 мянган түхэриг доход абтаа. 1952 ондо совхоз гүрэндэ 7 миллион 334 мянган түхэригэй эртын овощь августын 1 хүрэтэр тушааһан, тиихэдэ 1953 оной энэ хугасаа соо 11 миллион 154 мянган түхэригэй эртын овощь худалдаһан байна. Овощной культурануудай ургаса дээшэлүүлгын энэ гайхамшагта шэнэ аргын аша туһань иимэ байна. Мүнөө зорилго юуб гэхэдэ, овощь үйлэдбэрилдэг совхоз ба колхоз бүхэндэ рассадые торф нэгшээгдэмэл горшоогхонууд соо ургуулга эмхидхэхэ хэрэгтэй.

Баклажан, перец, кабачки, помидор, ногоон горошек мэтын үнэтэ культурануудые колхозууд болон совхозууд тон багаар тарина. Энэ хадаа консервэнүүдые гаргахадань эдеэ хоолой промышленностиин арга боломжонуудые хизаарлана. Ойрын нэгэ—хоёр жэлэй туршада эдэ культурануудай тарилгые үргэдхэхэ ба ургасыень дээшэлүүлхэ зорилго табигдана. Арбуз болон дыниие тэдээниие тарихада таатай зохид условинуудтай районуудта ехээр тариха хэрэгтэй.

Эсэстэ парнигууд ба теплицэнүүд тухай. Парниково-тепличнэ һайн ажахы байгуулаагүй һаа, овощь тарилгые үргэжэ шадахагүйбди. Багсаамжалан тоолоһоной ёһоор, гансахан рассада ургуулхын тулада колхозуудта 14 миллион парниково раманууд хэрэгтэй болохо байна, тиихэдэ энэ жэлдэ колхозууд оройдоо 5 шахуу миллион тиимэ рамануудтай байгаа. Колхозуудые парниково рамануудаар хангалга мүнөө хүрэтэр муугаар эмхидхэгдэнхэй. Мүнөө хэгдэжэ байгаа раманууд хөөргэгдэһэн сэнгээр худалдагдана. Парниково ажахые хүгжөөлгын асуудалнуудые хойшолуулагдашагүй түргэнөөр шиидхэхэ хэрэгтэй.

Арга боломжын бии газарта промышленна предприятинуудай хаяһан дулаан зүйлнүүдые заатагүй ашаглаха хэрэгтэй. Овощь таридаг колхозууд парнигууд ба дулаалагдамал газарые дулаасуулхын тула биологическа түлишөөр, мүн теплицэнүүдые дулаасуулхын тулада нүүрһэ ба түлеэгээр олон ушарта дуталдадаг байна. Гэхэтэй хамта, промышленностиин хаяһан миинтэ шахуу дулаан зүйлнүүд (уурал, халуун уһан) багахан хэмжээгээр ашаглагдана. Түлишын эдэ зүйлнүүд теплицэнүүд ба парнигуудые дулаасуулхын тулада амжалтатайгаар хэрэглэгдэжэ болохо байна гэжэ зарим колхозуудай практика харуулна.

Промышленностиин хаяһан дулаан зүйлые Московско областиин Ухтомско районой 3-дахи табанжэлэй нэрэмжэтэ колхоз хэрэглэнэ. 1952 ондо колхознигууд 1080 квадратна метр талмайтай те[…] цэ бариад, колхозтой зэргэлжэ байгаа заводой […] рэгһээ гаргаһан парые дулаасуулгада ашагла[…] байна. Гэбэшье, тиимэ жэшээнүүдэй үсөөн ба[…] ниинь гэмшэлтэй. Промышленна предприятину[…] хаяһан дулаан зүйлнүүдые парнигуудые ду[…] суулхын тулада Донбасста, Ленинград, Горь[…] Свердловск ба бусад городуудта ашаглагдана[…] тэд энэ талаар туйлай ехэ арга боломжонууд б[…]

Парнигуудта ууралай, мүн электрическэ ду[…] суулга үргэнөөр хэрэглэхэ гэжэ колхозууд бо[…] совхозуудта һайшаан дурадхаха хэрэгтэй, энэ […] даа колхознигуудай ажалые хүнгэдхэхэ, ово[…] нуудай ургасые дээшэлүүлхэ байна. Жэшээлхэ[…] Московорецкэ районой «Память Ильича» кол[…] 1952 онһоо хойшо парнигуудта ууралаар ду[…] суулга хэрэглэнэ. Энэ жэлдэ тус колхоз пар[…] дулаасуулагдадаг 1200 парниково рамануу[…] байгаа. Августын нэгэ хүрэтэр колхоз парнигууд[…] дунда зэргээр нэгэ рама бүриһөө иимэ ургаса […] һан байна: ууралаар дулаасуулагдадаг һаа […] килограмм, тиихэдэ биологическэ түлишөөр […] килограмм овощь абаа. Парнигуудта овощь […] гуулгада гаргашалагдаһан нэгэ ажалта үд[…] ууралаар дулаасуулгаһаа 26 килограмм, тии[…] био-түлишөөр —15 килограмм овощь хүртэнэ.

Энэ артелиин колхознигууд 1952 ондо гектар[…] 485 центнер капустын, 260 центнер помидорой […] гаса абаа. Газаа таригдаһан овощной культу[…] нуудай нэгэ гектарһаа ороһон мүнгэн доход […] мянган түхэриг хүрэһэн байна. 1952 ондо кол[…] до ажалта үдэртэ гансахан мүнгөөр 22 түхэриг […] мүнгэн үгтэһэн байна.

Тиин, хартаабха ба овощь үйлэдбэрилгые ех[…] хэхэ талаар иимэ юумэ хэхэ шухала:

эдэ культурануудые үйлэдбэрилгэдэ колхоз[…] ба колхознигуудай материальна урмашалые үргэ[…]

тарилгын квадратно-гнездовой аргые үргэн[…] хэрэглэн, хартаабха, овощной культурануудай […] рилгые, ряд хоорондын элдүүрилгые механиза[…] ха;

овощной культурануудые нуга ба доро газ[…] нуудта нэлэнхы ехээр тариха гуримаар тэдээ[…] тарилгые хубаарилха;

һайнаар үтэгжүүлэгдэһэн газарта хартаабха […] овощной культурануудай таригдахын тулада […] шэбхэ ба нютагай бусад үтэгжүүлгэнүүдэй с[…] луулгые, үтэгжүүлгэдэ хэрэглэгдэхэ торф мал[…] абалгые шадахыса ехэдхэхэ;

парниково-тепличнэ ажахые үргэдхэхэ, торф н[…] шээгдэмэл горшоогхонууд соо рассада ургуул[…] болохо.

Хартаабха ба овощь үйлэдбэрилгые ехэдх[…] талаар табигдажа байгаа зорилгонууд туйлай е[…] Эдэ культурануудай үйлэдбэрилгые манай оро[…] хүн зоной эрилтые гүйсэд хангаха хэмжээдэ т[…] богони болзор соо хүргэхэ. Энэ зорилгые дүүр[…] жэ шадахабди. Энэ зорилго шиидхэгдэхэ ёһот[…] шиидхэгдэхэшье байна.

(*Түгэсхэлынь удаадахи номерто*).

Редакторай орлогшо Д. Л. ЛОБСАНОВ

АРАДАЙ АЖАХЫЕ ҺЭРГЭЭН БОДХООХО БА ХҮГЖӨӨХЭ ГҮРЭНЭЙ ХОЁРДОХИ УРЬҺАЛАМЖА

1953 оной сентябриин 6-да Симферополь городто болоһон шүүбэринүүдэй 12-дохи тираж

СПРАВОЧНА ТАБЛИЦА

Урьһаламжын бүхы разрядуудтахи серинүүд ба облигацинуудай удаадахи номернуудта шүүбэринүүд буугаа гэбэл;

Серинүүдэй №№	Облигацинуудай №№	Шүүбэриин хэмжээн (түхэригөөр)	Серинүүдэй №№	Облигацинуудай №№	Шүүбэриин хэмжээн (түхэригөөр)	Серинүүдэй №№	Облигацинуудай №№	Шүүбэриин хэмжээн (түхэригөөр)	Серинүүдэй №№	Облигацинуудай №№	Шүүбэриин хэмжээн (түхэригөөр)
020178	1—50	200	024723	1—50	200	030224	17*)	1 000	036139	1—50	200
020317	26*)	1 000	024747	47*)	1 000	030345	01*)	1 000	036185	22*)	1 000
020408	1—50	200	024771	07*)	1 000	030403	1—50	200	036224	12*)	1 000
020415	42*)	1 000	024970	1—50	200	030437	19*)	1 000	036332	1—50	500
020461	15*)	1 000	025034	49*)	1 000	030495	01*)	1 000	036384	49*)	1 000
020588	18*)	10 000	025305	1—50	200	030542	13*)	1 000	036406	1—50	500
021072	30*)	1 000	025377	13*)	10 000	030789	26—50	200	036443	12*)	1 000
021222	1—50	500	025432	14*)	1 000	030941	1—50	500	036623	1—50	200
021256	50*)	25 000	025660	38*)	1 000	031005	15*)	5 000	036682	26*)	1 000
021295	41*)	1 000	025792	17*)	1 000	031050	05*)	1 000	036688	22*)	5 000
021533	50*)	1 000	025919	1—50	500	031077	02*)	1 000	036729	24*)	1 000
021550	16*)	1 000	026339	35*)	1 000	031172	21*)	1 000	037072	38*)	1 000
021739	1—50	200	026362	30*)	1 000	031173	08*)	5 000	037133	1—50	200
021870	16*)	1 000	026628	16*)	1 000	031204	37*)	1 000	037172	1—50	200
022050	44*)	1 000	026721	01*)	1 000	031538	14*)	1 000	037179	42*)	1 000
022124	37*)	1 000	026756	1—50	500	031684	06*)	1 000	037414	40*)	1 000
022254	37*)	1 000	026811	50*)	5 000	031987	10*)	1 000	037483	15*)	10 000
022307	25*)	1 000	026963	1—50	200	032055	24*)	50 000	037561	1—50	500
022361	25*)	1 000	027064	07*)	1 000	032287	1—50	200	037833	18*)	5 000
022446	1—50	200	027159	06*)	1 000	032355	1—50	500	037889	30*)	1 000
022466	1—50	200	027453	36*)	1 000	032691	1—50	200	037916	10*)	10 000
022641	03*)	1 000	027875	32*)	1 000	032702	44*)	1 000	037938	30*)	1 000
022678	1—50	200	027969	37*)	1 000	032793	20*)	1 000	037987	07*)	1 000
022825	1—50	200	028139	1—50	500	033100	1—50	200	038274	36*)	5 000
022890	06*)	1 000	028379	1—50	200	033376	44*)	5 000	038455	16*)	1 000
022923	04*)	1 000	028390	1—50	500	033377	16*)	1 000	038854	1—50	500
023168	10*)	1 000	028601	36*)	1 000	033433	49*)	1 000	038885	20*)	1 000
023360	1—50	200	028646	1—50	500	033491	1—50	500	038896	46*)	1 000
023371	45*)	1 000	028688	41*)	1 000	033696	43*)	1 000	038907	38*)	1 000
023486	1—50	200	028816	05*)	1 000	034313	05*)	1 000	039045	24*)	1 000
023742	09*)	1 000	028872	20*)	1 000	034773	28*)	25 000	039099	1—50	500
023937	1—50	500	029286	04*)	1 000	035106	1—50	500	039197	06*)	1 000
023942	39*)	1 000	029373	1—50	500	035191	38*)	1 000	039206	10*)	1 000
023968	1—50	500	029534	1—50	200	035303	41*)	1 000	039258	02*)	5 000
024033	1—50	200	029627	48*)	1 000	035370	1—50	200	039671	35*)	1 000
024053	09*)	10 000	029722	21*)	5 000	035437	50*)	1 000	039768	41*)	1 000
024078	1—50	200	029861	1—50	500	035537	05*)	1 000	039794	04*)	1 000
024081	13*)	1 000	029949	45*)	1 000	035577	23*)	1 000	039816	1—50	200
024266	18*)	1 000	029982	35*)	1 000	035663	07*)	1 000	039830	13*)	1 000
024424	42*)	1 000	030064	42*)	1 000	035829	41*)	1 000	039841	1—50	500
024630	01*)	1 000	030091	14*)	1 000	036039	41*)	5 000	039864	34*)	1 000
024657	16*)	1 000	030100	1—50	200	036070	1—50	200	039922	08*)	1 000

*) Энэ сериин облигацинуудай нүгөө 49 номернуудта тус бүри 200 түхэригэй шүүбэринүүд буугаа.

Шүүбэринүүдэй тираж үнгэргэхэ Комиссиин түрүүлэгшэ—Ажалшадай депутадуудай Крымскэ областной Совeдэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, РСФСР-эй Верховно Совeдэй депутат
Д. С. ПОЛЯНСКИЙ.

Комиссиин харюусалгата секретарь финансовa албанай Советник
Л. А. ВАСИЛЬЕВА.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора—23, заместителя редактора—7-85, отв. секретаря—3-23, партийной жизни, сельского хозяйства—10.17, пропаганды и переводов—6-84, культуры и быта, промышленности —4-52, мест. информации и писем—11.05. Для междугородных переговоров—16.

Н—00628. Типография отдела издательств и полиграфической промышленности Министерства культуры БМАССР.